

KONCEPCIA MESTSKÉHO ROZVOJA SLOVENSKEJ REPUBLIKY DO ROKU 2030

MINISTERSTVO
DOPRAVY A VÝSTAVBY
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Obsah

1	Úvod	4
2	Východiská koncepcie	6
	2.1 Medzinárodný kontext	6
	2.1.1 Európska únia	6
	2.1.2 Organizácia spojených národov	7
	2.2 Národný kontext	8
3	Analýza existujúceho stavu miest v SR	12
	3.1 Základná charakteristika miest	13
	3.2 Stav spravovania miest	17
4	Existujúce nástroje rozvoja a ich charakteristika	20
5	Aktéri mestského rozvoja	23
6	Ciele koncepcie, vízia a princípy mestského rozvoja SR	26
7	Návrh opatrení a úloh	29
	7.1 Posilnenie úlohy rozvoja miest v kontexte regionálneho rozvoja, partnerstvo a spolupráca	29
	7.2 Štrukturálne zmeny vo fungovaní miest	32
	Prílohy	36

1 Úvod

Významným impulzom pre formuláciu celoštátneho dokumentu o úlohe miest a načrtnutí toho, ako rozvoju slovenských miest pomôcť, sú globálne a európske iniciatívy v oblasti udržateľného urbánneho – mestského – rozvoja.

Koncentrácia pracovných príležitostí, podnikateľských subjektov a väzieb medzi nimi, prepojenie ekonomiky s vedou a výskumom, to všetko sa môže odraziť na vyššej produktivite práce a rýchlejšom tempe rastu. Zároveň však intenzita aktivít a ich interakcií prináša aj negatívne javy a externality, medzi ktoré patria zaberanie poľnohospodárskej pôdy, dopravné zápchy, rastúca spotreba vody smerujúca k jej nedostatku, znečisťovanie životného prostredia či patologické sociálne prejavy. V globálnom meradle zaznamenáva urbanizácia najprudší nárast v histórii ľudstva - v mestách v súčasnosti žije polovica svetovej populácie a tvorí sa v nich 70 % svetového HDP. Aj v európskych mestách, ktoré sú vzhľadom na rast pomerne stabilizované, v súčasnosti žije približne 70 % obyvateľstva, ale tvorí sa v nich až 85 % HDP Európskej únie (ďalej len „EÚ“). Mestá sú všade hnacou silou hospodárstva a možno ich považovať za katalyzátor kreativity a inovácie.

Téma rozvoja miest sa stala predmetom globálnych a celoeurópskych diskusií, odborné koncepty sa začali presúvať z akademickej oblasti čoraz viac na politickú úroveň a zároveň došlo k významnému posunu v úlohách jednotlivých aktérov. To všetko našlo svoj priemet do aktivít medzinárodného spoločenstva a prejavilo sa v podobe celosvetových a európskych iniciatív a prijatých dokumentov v oblasti udržateľného urbánneho rozvoja.

Vypracovanie koncepčného rámca pre napĺňanie zámerov mestského rozvoja na Slovensku je v súlade nielen s európskymi, ale taktiež celosvetovými trendmi v oblasti urbánnej politiky. Slovensko kon-

ceptiou mestského rozvoja reaguje na aktuálne globálne dokumenty ako je Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj a Nová urbánna agenda, prijatá na tretej konferencii Organizácie spojených národov (ďalej len „OSN“) o bývaní a udržateľnom rozvoji miest HABITAT III. Rovnako tak je zosúladená s princípmi formulovanými v Amsterdamskom pakte, ktorý etabloval Urbánnu agendu pre EÚ.

Pri príprave tohto materiálu boli zároveň zohľadnené vnútroštátne koncepčné a strategické dokumenty zahrňujúce oblasti regionálneho a územného rozvoja, životného prostredia, dopravy, energetiky, sociálnych otázok a mnohých ďalších oblastí.

Predkladaný materiál je výsledkom širokej diskusie v rámci pracovnej skupiny pre mestský rozvoj, do ktorej skúsenosťami a poznatkami prispeli zástupcovia miest a regiónov, zástupcovia akademickej obce, reprezentanti občianskej spoločnosti, ako aj podnikateľského sektora.

Duálny systém verejnej správy na Slovensku v zmysle zákona SNR č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o obecnom zriadení“) dáva mestským samosprávam legitimitu autonómne rozhodovať o všestrannom rozvoji svojho územia a umožniť napĺňanie potrieb jeho obyvateľov. Na druhej strane ústredná štátna správa disponuje kompetenciami, ktoré výkon mestských samospráv ovplyvňujú. Tvorba a uskutočňovanie politiky mestského rozvoja patrí v súlade so zákonom č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších

predpisov ku kompetenciám Ministerstva dopravy a výstavby Slovenskej republiky (ďalej len „MDV SR“) ako ústredného orgánu štátnej správy. Vzhľadom na prierezový charakter mestského rozvoja je pre úspešné naplnenie koncepcie nevyhnutná spolupráca s ďalšími ústrednými orgánmi štátnej správy, ktoré uplatňovaním svojich kompetencií vstupujú do uvedenej problematiky, ale najmä spolupráca so samosprávou a ďalšími subjektmi.

Koncepcia mestského rozvoja Slovenskej republiky do roku 2030 (ďalej len „koncepcia“) je rámcovým dokumentom, ktorého cieľom je navrhnuť všeobecne prospešné a aplikovateľné princípy a ucelený súbor opatrení, ktoré systémovo posilnia úlohu miest v celkovom rozvoji Slovenskej republiky (ďalej len „SR“), budú ich motivovať ku kvalitnejším výkonom a monitorovaniu prínosu realizovaných opatrení. Koncepcia má bez zásahu do ústavou stanovených právomocí samospráv podporiť cieľenú koordináciu a zapájanie rôznych subjektov tak, aby sa slovenské mestá v dlhodobom horizonte lepšie prispôbovali novým výzvam, boli udržateľné, produktívne a odolné.

Na tomto mieste je dôležité zdôrazniť, že pojem „mestský rozvoj“ abstrahuje od predstavy mesta, ktorého územie je vymedzené len administratívnymi hranicami. Je možné ho stotožniť s pojmom „urbánny rozvoj“, týkajúcim sa celého „funkčného mestského územia“. V tejto súvislosti je tak možné hovoriť aj o mestských regiónoch.

Rozvoj miest by mal vychádzať z princípov udržateľného rozvoja, umožňujúcich previazať ekonomické, sociálne, environmentálne a kultúrne ciele. Podmienkou efektívneho udržateľného rozvoja miest je

Koncepcia má bez zásahu do ústavou stanovených právomocí samospráv podporiť cieľenú koordináciu a zapájanie rôznych subjektov tak, aby sa slovenské mestá v dlhodobom horizonte lepšie prispôbovali novým výzvam, boli udržateľné, produktívne a odolné.

integrovateľný prístup k plánovaniu rozvoja, vytváranie a ďalšie rozvíjanie vzťahov medzi mestom a jeho funkčným územím, samosprávnym krajom a medzi mestom a vidiekom, posilňovanie prirodzených funkčných vzťahov v území, uplatňovanie mechanizmov, ktoré umožnia efektívne zapojiť do spravovania a rozvoja územia partnerov z rôznych úrovní verejnej správy, súkromného sektora a občianskej spoločnosti. Spojenie zdrojov a miestnych schopností a poznatkov je základom pre stanovenie spoločných riešení a dosiahnutie prijateľných a udržateľných výsledkov.

Dobre fungujúce mestá a ich širšie funkčné územia, ktoré dokážu flexibilne reagovať na meniace sa globálne podmienky, sú nevyhnutné pre dosiahnutie udržateľ-

ného rozvoja celej spoločnosti. Vláda SR sa preto hlási k podpore rozvoja miest, ktoré zohrávajú významnú úlohu v ekonomike a rozvoji spoločnosti. Pre posilnenie predpokladov udržateľného rozvoja miest je súčasťou koncepcie aj návrh príslušných opatrení.

2 Východiská koncepcie

Koncepcia mestského rozvoja SR vychádza z predpokladu, že úspešný rozvoj miest a ich funkčných území je základom pre úspešný rozvoj regiónov a celého Slovenska. Zároveň zdôrazňuje, že SR má polycentrické usporiadanie sídiel. To umožňuje zabezpečiť potrebnú šírku a kvalitu vybavenosti a služieb na celom území Slovenska pre širšie, aj vidiecke územia, väčšinou v dochádzkovo dobre dostupných vzdialenostiach.

Slovensko sa rozvíja ako integrálna súčasť Európskej únie a medzinárodného spoločenstva a je súčasťou globálnej ekonomiky. Mestský rozvoj je výraznou mierou ovplyvnený zmenou klímy, sociálnymi a demografickými zmenami a procesmi, technickým a technologickým rozvojom. Preto je prirodzené, že sa koncepcia opiera jednak o kľúčové medzinárodné dokumenty, analýzy ovplyvňujúcich vonkajších trendov, ale predovšetkým o zhodnotenie vnútorných potenciálov, doterajšieho vývoja a jeho perspektív a kontextov, problémov a výziev pre udržateľnosť a konkurencieschopnosť slovenských miest a mestských regiónov.

2.1 Medzinárodný kontext

2.1.1 Európska únia

Európska únia sa úlohou miest a ich rozvojom systematicky zaoberá už viac ako 25 rokov. Téma rozvoja miest sa stala predmetom celoeurópskych diskusií, odborné koncepty sa začali presúvať z akademickej oblasti čoraz viac na politickú úroveň a zároveň došlo k významnému posunu v úlohách jednotlivých aktérov. Chápanie mestského rozvoja sa v ostatných rokoch vo väčšine európskych krajín výrazne posunulo a rozšírilo. Vníma sa čoraz menej ako iba fyzická, stavebná a časovo ohraničená aktivita, posúva sa do polohy veľmi komplexného a trvalého procesu,

permanentnej úlohy. Na mestský rozvoj sa hľadí v širokom kontexte ako na množstvo rôznych spoločenských, ekonomických, environmentálnych, technických i kultúrnych problémov, ktoré v mestách nadohľadujú svoju viditeľnú podobu.

Pred prijatím prvých európskych dokumentov zameraných na mestský rozvoj spustila Európska komisia v roku 1994 program URBAN. Bol zameraný na hľadanie spôsobov ako pristupovať k vysokej koncentrácii sociálnych, environmentálnych a ekonomických problémov v európskych mestách. Akčný program z Lille prijatý v roku 2000 potvrdil úlohu miest v rozvoji, podporoval integrovaný a vyvážený rozvoj miest a partnerstiev medzi súkromným a verejným sektorom. Rotterdamský dokument Urban Acquis prijatý v roku 2004 formuloval kľúčové princípy orientované na zásady Akčného programu z Lille a tiež podčiarkol potrebu kompaktných miest, ako aj miestne orientovaného integrovaného prístupu. Bristolský dohovor z roku 2006 zdôraznil podiel miest na rozvoji a venoval osobitnú pozornosť všetkým aktérom zainteresovaným do mestskej politiky. Mimoriadny význam mala Lipská charta prijatá v roku 2007, ktorej ambíciou bolo vytvoriť základ pre novú mestskú politiku v Európe.

Lipská charta¹ vychádzala z predchádzajúcich prijatých dokumentov a zamerala sa na lepšie využívanie integrovaného prístupu k riešeniu problémových

mestských oblastí, na rovné partnerstvo medzi mestami a vidiekom a mestami všetkých veľkostí. Na Chartu nadviazala Marseillská deklarácia v roku 2008, ktorá podporovala implementáciu Lipskej charty a zdôraznila potrebu zahrnúť mestské potreby do verejných politík. Toledská deklarácia z roku 2010 sa sústredila na integrovanú regeneráciu miest, riešenie mestských problémov a implementáciu stratégie Európa 2020 a otvorila diskusiu o možnosti vytvorenia spoločného európskeho dokumentu o význame miest. Deklarácia z Rigy prijatá v roku 2015 pripravila predpoklady k prijatiu Urbánnej agendy pre EÚ. Prvýkrát boli spomenuté partnerstvá medzi mestami, národnou úrovňou, Európskou komisiou a ostatnými zainteresovanými stranami.

Tento proces vyvrcholil prijatím dokumentu *Amsterdamský pakt: Urbánna agenda pre EÚ* v máji 2016. Urbánna agenda pre EÚ je novým modelom spolupráce na zabezpečenie podmienok pre maximálne využitie rastového potenciálu miest a úspešné riešenie spoločenských výziev. Jej cieľom je dať európskym mestám priamu možnosť podieľať sa na tvorbe politík, ktoré majú vplyv na mestský rozvoj. Hlavným princípom je podpora spolupráce medzi členskými štátmi, mestami, Európskou komisiou a ďalšími zainteresovanými stranami s cieľom podporiť rast, obyvateľnosť a inovácie v mestách Európy prostredníctvom lepšej regulácie, lepšieho financovania a efektívnejšej výmeny poznatkov. Jej implementácia sa začala počas predsedníctva SR v Rade Európy. Pre identifikáciu problémov a návrh riešení ako by mohla EÚ zlepšiť svoje politiky tak, aby mestá mohli účinnejšie riešiť naliehavé a zložité problémy, bolo vytvorených 12 partnerstiev zameraných na prioritné témy európskeho významu. Partnerstvá pozostávajú zo zástupcov členských štátov EÚ, samospráv

Pre identifikáciu problémov a návrh riešení ako by mohla EÚ zlepšiť svoje politiky tak, aby mestá mohli účinnejšie riešiť naliehavé a zložité problémy, bolo vytvorených 12 partnerstiev zameraných na prioritné témy európskeho významu.

a relevantných európskych aktérov, aby mohol byť uplatnený viacúrovňový a medzisektorový prístup zameraný na dosiahnutie širších cieľov Urbánnej agendy pre EÚ.

2.1.2 Organizácia spojených národov

Najvýznamnejším aktuálnym rozvojovým dokumentom v globálnom meradle je *Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj*. Bola schválená na mimoriadnom samite OSN v New Yorku v roku 2015 a určuje všeobecný rámec pre krajiny sveta ako odstrániť chudobu a dosiahnuť udržateľný rozvoj do roku 2030. Agenda zahŕňa aj akčný program z Addis Abeby schválený

OSN v júli 2015, v ktorom sa stanovujú rôzne prostriedky potrebné na vykonávanie agendy do roku 2030 vrátane domácich zdrojov, súkromných financií a oficiálnej rozvojovej pomoci. Agenda 2030 obsahuje 17 cieľov v oblasti udržateľného rozvoja a 169 súvisiacich čiastkových cieľov, ktoré boli jednohlasne prijaté 193 krajinami. Ciele sú integrované a nedeliteľné a naplňajú tri aspekty trvalo udržateľného rozvoja – ekonomický, sociálny a environmentálny – v oblastiach, ako sú chudoba, nerovnosť, zdravotníctvo, potravinová bezpečnosť, udržateľná spotreba a výroba, rast, zamestnanosť, infraštruktúra, udržateľné hospodárenie s prírodnými zdrojmi, zmena klímy, ako aj rodová rovnosť, mierové a inkluzívne spoločnosti, prístup k spravodlivosti a zodpovedné inštitúcie. Nové ciele sú koncipované tak, aby sa pokračovalo v plnení predchádzajúcich Miléniových rozvojových cieľov z roku 2000 a záväzkov z Ria³, ale zároveň sa sledovali aj ciele v celom rade ďalších oblastí. Spôsob, akým bude v nasledujúcich dekádach zvládnutý rozvoj miest, bude plnenie Agendy 2030 výrazne ovplyvňovať, pričom je zrejme, že prudko rastúce mestské aglomerácie v celosvetovom meradle

jej úspešnosť významne determinujú. Pre mestský rozvoj je dôležitý cieľ 11, podľa ktorého majú byť mestá a ľudské sídla inkluzívne, bezpečné, odolné a udržateľné.⁴ V súčasnosti sa pripravuje postup vnútroštátnej implementácie Agendy 2030.

Pozornosť, ktorá sa venuje mestám, zosilnela aj v súvislosti s celosvetovou konferenciou OSN o bývaní a udržateľnom rozvoji miest HABITAT III, ktorá sa uskutočnila v októbri 2016 v Ekvádore. Jej výsledky nadviazali na skúsenosti z predchádzajúcich konferencií, ale taktiež reagujú na nové výzvy z obdobia po konferencii HABITAT II v roku 1996. Medzi ne patria najmä: nepredvídateľne rýchly rast mestských oblastí v niektorých regiónoch a zároveň vysídľovanie mestských oblastí v iných častiach sveta; nepriaznivé dôsledky zmeny klímy; zhoršovanie stavu životného prostredia; zvýšená záťaž na zdravie obyvateľov, prírodné zdroje a biodiverzitu; geografická a sociálna nerovnosť alebo osobitné potreby vysídlených osôb a migrantov. Výsledný dokument *Nová urbánna agenda* (ďalej len „NUA“), prijatý na konferencii HABITAT III, v globálnej mierke formuluje princípy a ciele udržateľného urbánneho rozvoja na najbližších 20 rokov. NUA sa v mnohých aspektoch významne líši od dokumentu z predchádzajúcej konferencie HABITAT II. Rozvoj miest za ostatných 20 rokov významne akceleruje. Mestá sú príčinou mnohých problémov, zároveň obeťou ich dôsledkov a kľúčom k ich riešeniu. Sú hnacími motormi ekonomiky, ale aj inovácií vrátane sociálnych. Zatiaľ čo výsledný dokument konferencie HABITAT II pojednával vo veľkej miere oddelene o problémoch „rozvojových“ a „rozvinutých“ krajín, NUA sa týka všetkých krajín. Jej podstatou je prepojenie ekonomického rozvoja, sociálnej inklúzie a environmentálnej udržateľnos-

Spôsob, akým bude v nasledujúcich dekádach zvládnutý rozvoj miest, bude plnenie Agendy 2030 výrazne ovplyvňovať, pričom je zrejmé, že prudko rastúce mestské aglomerácie v celosvetovom meradle jej úspešnosť významne determinujú.

ti s otázkami demokratických inštitúcií, dobrého vládnutia, či úcty k ľudským právam. NUA popisuje stav, ktorý je žiaduce dosiahnuť, aby mohli byť hodnoty, ktoré mestské aglomerácie tvoria, zachované a rozvíjané. Zdôraznené sú základné postuláty ako: zachovanie a rozvíjanie sociálnych a environmentálnych funkcií; participácia pri rozhodovaní; rodová rovnosť v dostupnosti vymožeností a hodnôt; udržateľnosť ekonomického rozvoja; fungovanie miest nad rámec ich administratívnych hraníc; prevencia vzniku katastrof či zachovávanie ekosystémov a ich služieb. Úspech implementácie NUA bude tiež záležať na miere previazanosti s ďalšími globálne prijatými dokumentmi – Agendou 2030,

Parížskou dohodou, Akčným programom z Addis Abeby a Sendaiským rámcom pre znižovanie rizika katastrof.

Aktívna účasť SR na procese prípravy NUA prispela k jej aktuálnosti aj pre naše národné podmienky a má potenciál pozitívne ovplyvniť implementáciu jej cieľov v slovenských podmienkach. Proces implementácie sa bude opierať o analýzu východiskového stavu popísaného v Národnej správe o rozvoji miest SR pre potreby konferencie HABITAT III.⁵

2.2 Národný kontext

Slovenská republika je v investíciách verejného sektora významne závislá od finančných zdrojov EÚ. Jedným z cieľom politiky súdržnosti EÚ pre obdobie 2014 – 2020 je podpora integrovaných stratégií, ktoré podporujú udržateľný rozvoj miest, posilňujú ich odolnosť a zabezpečujú synergiu medzi investíciami európskych štrukturálnych a investičných fondov (ďalej len „EŠIF“).

Európsky fond regionálneho rozvoja (ďalej len „EFRR“) ako doplnkový nástroj financovania rozvoja by mal podporovať udržateľný rozvoj miest prostredníctvom integrovaných stratégií na riešenie hospodárskych, environmentálnych, klimatických, sociálnych a demografických problémov mestských oblastí (článok 7 nariadenia o EFRR)⁶ a regiónov.

Partnerská dohoda SR na roky 2014 – 2020, ktorá je základným programovým dokumentom pre riadenie pomoci z EŠIF, a na základe ktorej boli následne pripravené jednotlivé operačné programy, vznikala aj za účasti mestských samospráv. Množstvo ich požiadaviek však nebolo akceptovaných, pričom jednou z príčin bola nedostatočná úroveň poznania a disponibilných dôkazov, ktorými by sa dalo voči Európskej komisii argumentovať v prospech reálnych rozvojových potrieb miest.

SR pripravila pre programové obdobie 2014 – 2020 Integrovaný regionálny operačný program (ďalej len „IROP“), prostredníctvom ktorého sa realizujú integrované územné investície na základe tzv. regionálnych integrovaných územných stratégií (ďalej len „RIÚS“). Článok 7 nariadenia o EFRR je na Slovensku realizovaný prostredníctvom vypracovaných stratégií Udržateľného mestského rozvoja (ďalej len „UMR“). UMR sa realizuje ako súčasť modelu RIÚS, pričom každá RIÚS obsahuje aj samostatnú strategickú časť venovanú UMR vo vzťahu k stanoveným mestským funkčným oblastiam. Konceptia územného rozvoja Slovenska (ďalej len „KURS“), ako hierarchicky najvyšší nástroj územného plánovania, vymedzil na základe komplexného zhodnotenia systému osídlenia SR najvýznamnejšie priestory mestského rozvoja. Toto bolo stanovené ako hlavné kritérium pre vymedzenie podporovaných mestských oblastí, nakoľko

Konceptia územného rozvoja Slovenska (ďalej len „KURS“), ako hierarchicky najvyšší nástroj územného plánovania, vymedzil na základe komplexného zhodnotenia systému osídlenia SR najvýznamnejšie priestory mestského rozvoja.

KURS je komplexne spracovaný a prerokovaný, dlhodobo platný dokument schválený vládou SR, ktorý je priebežne aktualizovaný. Mestami navrhnutými na podporu sú Bratislava, Košice a centrá osídlenia prvej skupiny, ktoré tvoria jej prvú podskupinu vymedzenú KURS, t. j. všetky krajské mestá SR. Do oprávneného územia podpory UMR sa pritom zahŕňa jednak vlastné administratívne územie mesta, ako aj jadrové pásmo ťažiska osídlenia prvej úrovne vymedzené v KURS, ktoré spolu predstavujú mestské funkčné oblasti. Centrum najvyššieho významu – hlavné mesto SR Bratislava, predstavuje koncentráciu najvýznamnejších vzdelávacích, výskumných, zdravotníckych, finančných,

kultúrnych a ostatných obslužných zariadení celoštátneho významu. Druhé najvýznamnejšie centrum je mesto Košice. Ďalej sú to mestá, ktoré plnia aj funkciu krajských miest. Ide o mestá medzinárodného a celoštátneho významu: Banská Bystrica, Nitra, Prešov, Trenčín, Trnava a Žilina. Veľmi dôležitým faktorom dopĺňajúcim uvedené hlavné kritérium sú aj skúsenosti z predchádzajúceho obdobia, existujúci dostatočný potenciál a kapacita k naplneniu cieľov ekonomického rastu, tvorby pracovných miest za súčasného zohľadňovania požiadaviek na sociálny rozvoj a environmentálnu udržateľnosť. U všetkých krajských miest sa predpokladá dostatočná pripravenosť, kapacita a dosiahnutie multiplikačných a synergických efektov. Taktiež sa očakáva ich zvýšená schopnosť podporovať inovačné opatrenia (štúdie a pilotné projekty) s cieľom identifikovať a realizovať nové riešenia problémov súvisiacich s UMR. Integrované opatrenia UMR budú podporované prostredníctvom rozsahu prioritných osí IROP.

V environmentálnej oblasti v súčasnosti pripravuje Ministerstvo životného prostredia SR (ďalej len

„MŽP SR“) aktualizáciu Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy, ktorá okrem iného venuje pozornosť aj predpokladaným dôsledkom zmeny klímy a adaptačným opatreniam v sídelnom prostredí. Dôsledky zmeny klímy majú globálny aj lokálny charakter, ohrozujú územia a ovplyvňujú život obyvateľov obcí a miest. Ovplyvňujú a ohrozujú ako prírodné, tak aj sociálne systémy (zdravie, sídla, majetok, infraštruktúru, dopravu a pod.) a zároveň aj investičné a rozvojové zámery. Dôsledky zmeny klímy sa osobitne dotýkajú miest, ktoré sú vzhľadom na vysokú koncentráciu ľudských aktivít, vysokú dynamiku rozvoja a intenzívne využívanie zdrojov často na hranici udržateľnosti veľmi zraniteľnými ekosystémami. Samosprávy majú príležitosť adaptovať sa na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy, pričom dôležité je, aby proces adaptácie nebol fragmentárny a jednorazový, ale systematický, realistický a komplexný. Takémuto procesu adaptácie významne napomáha zostavenie lokálnej adaptačnej stratégie alebo adaptačného akčného plánu a systémové začlenenie témy zmeny klímy a zmierňovania jej dôsledkov do strategických dokumentov a rozvojových plánov samosprávy, najmä do územných plánov a programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja. Takáto pripravenosť umožní samospráve a celej komunite cielene reagovať na očakávané dôsledky zmeny klímy na ich území, reagovať na vznikajúce riziká, ako aj prípadne využívať príležitosti, ktoré zmena klímy prináša.

Kvalita životného prostredia je významne determinovaná fungujúcim ekosystémom, v ktorom osobitné miesto má ochrana biodiverzity v mestách a obciach. Tá je aj jednou z úloh Národnej stratégie

V environmentálnej oblasti v súčasnosti pripravuje Ministerstvo životného prostredia SR (ďalej len „MŽP SR“) aktualizáciu Stratégie adaptácie Slovenskej republiky na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy, ktorá okrem iného venuje pozornosť aj predpokladaným dôsledkom zmeny klímy a adaptačným opatreniam v sídelnom prostredí.

pre ochranu biodiverzity do roku 2020, rozpracovanou v akčnom pláne pre implementáciu opatrení vyplývajúcich z aktualizovanej Národnej stratégie ochrany biodiverzity do roku 2020.

Príkladom intervencie štátu do sociálneho a ekonomického rozvoja regiónov SR je zákon č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Tento zákon umožňuje koncentráciu nástrojov, opatrení a prirodzene aj finančných zdrojov na rozhybanie hospodárskeho a sociálneho rozvoja a zamestnanosti. Predpokladá podporu lokálnej iniciatívy, motivácie pre spoločný postup miest a obcí v okrese, kombinované s opatreniami na úrovni samosprávneho kraja a na centrálnej úrovni prostredníctvom osobitých akčných plánov schváľovaných vládou SR. Kľúčovú úlohu v naštartovaní ekonomického rozvoja

týchto regiónov zohrávajú mestá ako centrá ekonomických aktivít, sociálnej a technickej infraštruktúry, miesta vzniku a šírenia inovácií, centrá vzdelávania i pracovných príležitostí, kultúrnych, voľnočasových aktivít a turizmu slúžiace celému ich zázemiu. Preto je dôležité zohľadniť v koncepciách rozvoja miest túto ich nezastupiteľnú úlohu a naopak v akčných plánoch rozvoja regiónov posilniť potenciál miest efektívne zabezpečovať tieto funkcie pre ich funkčné mestské územia a spádové vidiecke územia.

V prostredí slovenských samospráv je v poslednom čase možné pozorovať zvýšený záujem o koncept SmartCity. Vznikol Slovak Smart City Cluster, ktorého cieľom je rozvíjať a propagovať koncept SmartCity na Slovensku a zároveň vznikol aj Smart Cities klub, ktorého cieľom je pomôcť vytvárať právne rámce a umožniť výmenu skúseností a konzultovanie riešení smart

projektov. Tejto agende sa v poslednom období na Slovensku venuje viacero aktérov aj na úrovni ústredných orgánov štátnej správy – Ministerstvo hospodárstva SR (ďalej len „MH SR“), Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu (ďalej „ÚPVII“) a Ministerstvo financií SR (ďalej len „MF SR“). MH SR pripravuje dokument Podpora inovatívnych riešení v slovenských mestách, ktorý by mal vytvoriť základ pre budúcu podporu aktivít propagujúcich myšlienky inteligentných miest a regiónov v podmienkach SR. Zároveň ÚPVII v spolupráci s MF SR a Spoločnosťou SZRB Asset Management, a.s. (dcérska spoločnosť Slovenskej záručnej a rozvojovej banky založená ako prostriedok na implementáciu finančných nástrojov v programovom období 2014 až 2020) pripravuje investičnú platformu SmartCity.

- [1](https://www.enviroportal.sk/environmentalne-temy/starostlivost-o-zp/mestske-zp/dokumenty/lipska-charta-charta-udrzatelnych-europskych-miest) <https://www.enviroportal.sk/environmentalne-temy/starostlivost-o-zp/mestske-zp/dokumenty/lipska-charta-charta-udrzatelnych-europskych-miest>
- [2](http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=209304) <http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=209304>
- Summit o trvalo udržateľnom rozvoji Rio+20
- Podrobný popis v prílohe č. 4.
- [5](http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=209293) <http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=209293>
- Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) č. 1301/2013 zo 17. decembra 2013 o Európskom fonde regionálneho rozvoja a o osobitných ustanoveniach týkajúcich sa cieľa Investovanie do rastu a zamestnanosti, a ktorým sa zrušuje nariadenie (ES) č. 1080/2006 (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1301&from=SK>)

3 Analýza existujúceho stavu miest v SR

Mnoho všeobecných charakteristík urbánnych procesov možno aplikovať aj na slovenské mestá. Aj mestá na Slovensku sa vyznačujú vyššou hustotou osídlenia a ponukou pracovných príležitostí, poskytujú množstvo služieb pre obyvateľov širších území, prekračujúcich administratívne hranice mesta a zároveň sa musia vyrovnávať s negatívnymi javmi, vrátane dôsledkov modernizačného dlhu.

Pre potreby koncepcie je za mesto považovaná obec so štatútom mesta, hoci viacerí odborníci sa zhodujú v tom, že takéto zjednodušené duálne členenie na mesto a vidiek nie je pre účely skúmania zložitých procesov vo vývoji mestských a vidieckych priestorov dostatočné. Podľa platnej legislatívy je možné za mesto vyhlásiť aj obec, ktorá nespĺňa veľkostné kritérium 5 000 obyvateľov, ale má iné presne vymedzené kvalitatívne parametre: je hospodárskym, administratívnym a kultúrnym centrom alebo centrom cestovného ruchu, alebo kúpeľným miestom; zabezpečuje služby aj pre obyvateľov okolitých obcí; má zabezpečené dopravné spojenie s okolitými obcami; má aspoň v časti územia mestský charakter zástavby. Tieto kritériá vstúpili do platnosti po tom, ako boli za mestá vyhlasované aj obce bez splnenia striktných podmienok, často krát iba na základe historického vývoja sídla, teda ak v minulosti malo sídlo štatút mesta.

V zmysle spoločnej harmonizovanej definície, ktorú v roku 2011 prijala Európska komisia a OECD, sa za mestá považujú aglomerácie, ktorých urbanizované jadrá majú minimálne 50 000 obyvateľov a spĺňajú aj ďalšie parametre.⁷ Vychádzajúc z takéhoto vymedzenia, a aj to iba pri uplatnení veľkostného kritéria, je na Slovensku iba 10 miest. Z pohľadu takéhoto štatistického prístupu patrí Slovensko medzi najmenej urbanizované krajiny EÚ.⁸ Z hľadiska rozdielov medzi mestom a vidiekom na základe ich charakteru, ako aj

veľkosti miest a vidieckych obcí je však táto definícia na pomery Slovenska zrejme príliš striktná.

Charakter osídlenia SR je výsledkom historických a geomorfologických podmienok a súčasné osídlenie je ustálené v relatívne stabilnom polycentrickom priestorovom systéme. Prudká urbanizácia prebehla až po druhej svetovej vojne a súvisela s povojnovou obnovou a štátom riadenou industrializáciou krajiny. Tento proces priniesol koncentráciu pracovných miest a infraštruktúry do vybraných sídiel mestského typu, či realizovanie koncepcie tzv. strediskových obcí v období šesťdesiatych až deväťdesiatych rokov 20. storočia v Československu. Strediskové obce boli cieľom investícií, tvorili ohniská rozvoja a poskytovali občiansku vybavenosť pre svoje spádové územie. Výsledkom bola migrácia obyvateľov z vidieka do miest, integrácia vidieckych sídiel do mestských aglomerácií, zmena ich ekonomickej základne podporená kolektizáciou poľnohospodárstva a nutnosťou dennej dochádzky väčšiny obyvateľov za prácou z vidieckych sídiel do miest. Centrálne plánovaná ekonomika, vrátane politických rozhodnutí o sídelnej štruktúre a následné financovanie boli v rukách štátu. Mestá a obce boli síce samosprávnymi územnými jednotkami, avšak fakticky nemohli sami rozhodovať o svojom rozvoji.

Zmena politického a ekonomickeho režimu po roku 1989 a proces transformácie sa výrazne odzrkadlili

aj vo vývoji miest. Transformačný proces bol veľmi komplikovaný a komplexný a zahŕňal všetky sféry. Významnou súčasťou politických zmien bola aj reforma verejnej správy. Hlavným cieľom reformy bolo ukončenie centralistického modelu organizácie verejnej správy a prenesenie kompetencií (decentralizácia) na územnú samosprávu, dekoncentrácia kompetencií z ústrednej úrovne na územné orgány štátnej správy a zo štátnej správy na orgány samosprávy (prenesený výkon štátnej správy) a zásadné zníženie výdavkov na verejnú správu. Zmeny sa odzrkadlili aj na ekonomickej, sociálnej a priestorovej štruktúre miest. Premena nastala v štruktúre vlastníctva nehnuteľností, podstatne sa zmenili ich ceny, niektoré mestá zmenili svoje administratívne hranice, zaniklo mnoho priemyselných podnikov a bytová výstavba sa takmer zastavila. Zároveň sa aktivoval proces rezidenčnej aj komerčnej suburbanizácie, živený najmä zvyšovaním cien nehnuteľností v zastavanom území miest. Razantné zmeny nastali aj v reprodukčnom správaní obyvateľstva, výrazne sa prepadla pôrodnosť a zároveň poklesla úmrtnosť, čo spôsobilo starnutie populácie. Starnutie populácie a zvyšujúci sa počet seniorov v mestách bude vytvárať neustále sa zvyšujúci dopyt po službách pre túto cieľovú skupinu. S istotou sa dá očakávať potreba zvyšovať kapacity a rozsah poskytovania sociálnych služieb v súlade s princípmi deinštitucionalizácie.

Mestský rozvoj je veľmi intenzívne prepojený s kľúčovými procesmi rozvoja spoločnosti, a tak je prirodzené, že sa v ňom odrážajú trendy ako sú: zmeny hodnotového systému obyvateľstva, decentralizácia, deregulácia, rozvoj občianskej spoločnosti, globalizácia a integrácia, využívanie moderných technológií

Charakter osídlenia SR je výsledkom historických a geomorfologických podmienok a súčasné osídlenie je ustálené v relatívne stabilnom polycentrickom priestorovom systéme. Prudká urbanizácia prebehla až po druhej svetovej vojne a súvisela s povojnovou obnovou a štátom riadenou industrializáciou krajiny.

a transformácia spoločnosti a ekonomiky na vedomostne založenú, zmena dominance produkčných sektorov, charakteru práce a podobne. V mestách sa koncentrujú produkčné a spotrebné aktivity spoločnosti. Sú považované za kľúčové v generovaní, aplikovaní a šírení inovácií využívaných v najrôznejších oblastiach spoločenského a ekonomickeho života.

3.1 Základná charakteristika miest

Vývoj osídlenia SR, so zreteľom na mestský rozvoj v období ostatných dekád, podlieha kombinácii procesov politického, demografického, sociálneho a ekonomickeho vývoja a ich vplyvov na životné prostredie a kvalitu života obyvateľov.

Mestá svojim počtom 140 predstavujú z celkového počtu 2 890 obcí menej ako

5 %, avšak na základe údajov zo Sčítania obyvateľov, domov a bytov 2011 (ďalej len „SOBD 2011“) viac ako 54 % obyvateľov žilo v mestách. Dve obce – najväčšie mestá SR – Bratislava a Košice, sa v súlade s osobitným zákonom členia na mestské časti, ktoré sú v systéme obecného riadenia v mnohých ohľadoch chápané ako samostatné obce. Kvantitatívny podiel vidieckeho a mestského obyvateľstva v SR je pomerne vyrovnaný.

Z celkového počtu miest je 23 miest menších ako 5 000 obyvateľov. Naopak, medzi najväčšie mestá s počtom obyvateľov nad 50 000 je možné zaradiť 10 slovenských miest, pričom 8 z nich vrátane hlavného mesta je zároveň sídlom samosprávneho kraja, plnia teda funkciu centier samosprávnych krajov.

V procese transformácie na trhovú ekonomiku, v ktorom sa na Slovensku rozvinul podnikateľský sektor,

Tabuľka č. 1: Vývoj počtu obyvateľov 11 najväčších slovenských miest

Mesto	Počet obyvateľov (k 31. 12. 1996)	Počet obyvateľov (k 31. 12. 2016)	Relatívna zmena (v %)
Bratislava	452 288	425 923	-5,83
Košice	241 606	239 141	-1,02
Prešov	93 147	89 618	-3,79
Žilina	86 811	81 041	-6,65
Nitra	87 569	77 374	-11,64
Banská Bystrica	85 052	78 635	-7,54
Trnava	70 202	65 536	-6,65
Martin	60 917	55 332	-9,17
Trenčín	59 039	55 593	-5,84
Poprad	55 303	51 750	-6,42
Prievidza	54 395	46 830	-13,91
SR	5 378 932	5 435 343	1,05

Zdroj: Štatistický úrad SR

boli ťahúňom hlavne veľké mestá. Posilnila sa najmä pozícia hlavného mesta SR – Bratislavy. Rast podnikania bol výsledkom predovšetkým rozvoja malých a stredných podnikov, ktoré predstavujú v súčasnosti 99 % z celkového počtu firiem. Počet firiem (aktívnych a ziskovo orientovaných podnikov), ktoré vznikli v mestách v roku 2010, dosiahol 118 604, čo predstavovalo 82,9 % z celkového počtu ekonomicky aktívnych firiem v SR v danom roku. Z pohľadu odvetvovej štruktúry firiem v mestách SR podnikajú najmä firmy v odvetví služieb, ktorých podiel na celkovom počte firiem bol 87 % (2010). Naopak, na vidieku sa lokalizujú najmä poľnohospodárske firmy (69 %). Pre mestá sú typické hlavne firmy v oblasti znalostne náročných finančných služieb (94 % z celkového počtu firiem) a v priemysle dominujú hlavne firmy v high-tech sektore (85 %).

V mestách pracuje 79 % pracovníkov a podiel miest na ekonomicky aktívnom obyvateľstve je 56 %. Zároveň sa

veľ sa v mestách koncentruje ľudský kapitál, keďže v roku 2011 až 72 % obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním malo trvalé bydlisko v mestách. Nezamestnanosť v mestách bola v roku 2011 nižšia vo väčších mestách.

Vývoj na Slovensku priniesol suburbanizáciu na okrajoch, ale najmä v zázemí veľkých a stredne veľkých miest. Suburbanizácia mení prímestskú oblasť a zázemie miest, pričom zahŕňa hlavne oblasť bývania, ale tiež výrobné či obslužné aktivity. Lokalizácia nových rezidenčných a komerčných funkcií v prímestskej zóne pôsobí nielen ako impulz k reorganizácii sociálneho a životného prostredia rozvíjaných lokalít, ale prináša ako pozitívne, tak aj negatívne vplyvy na život celého mestského regiónu. Kým do suburbanizovaných území prichádzala v prvej vlne vzdelanejšia a mladšia vrstva ekonomicky silnejšieho obyvateľstva, postupne sa tento trend mení. Mení sa

nielen objem, smerovanie, ale aj účel mobility obyvateľov miest a ich zázemí a predovšetkým dynamicky rastie miera motorizácie, na ktorú neboli pôvodné komunikácie projektované. Alternatíva hromadnej dopravy z rôznych dôvodov nie je preferovaná, a tak jadro nárastu mobility obyvateľstva je pokrývané individuálnou automobilovou dopravou. Vzhľadom na množiace sa dopravné zápchy, ale aj požiadavky na dopravné státnia sú mestá nútené prikrčiť aj k rozvoju dopravnej infraštruktúry a k zavádzaniu inovácií v tejto oblasti. Z dôvodu nedostatku parkovísk veľa miest zavádza parkovacie politiky, založené predovšetkým na spoplatňovaní statickej dopravy.

Suburbanizácia nepriaznivo pôsobí na pôvodné sídlo v odlive daní, v náraste individuálnej automobilovej dopravy nutnej k doprave medzi jadrovým mestom a suburbanálnym územím, vo vyludňovaní a zmene funkcií centra a samozrejme starnutí mestskej populácie. Negatívne efekty má odliv ekonomických aktivít za hranicu mesta, ktoré predstavujú tlak na záber pôdneho fondu, na dopravnú a technickú infraštruktúru, zatiaľ čo v intravilánoch miest zostávajú nemalé plochy bývalých priemyselných území s dostupnou infraštruktúrou a dopravným napojením nevyužitú. Na Slovensku tak vzniklo množstvo tzv. brownfieldov, ktoré do súčasnosti chátrajú. Situáciu zhoršujú neprehľadné majetkové a právne vzťahy a v mnohých prípadoch aj environmentálne záťaž.

Hospodárska transformácia miest sa prejavila aj v iných oblastiach. Významnou hodnotou, ktorá môže byť rozvojovým impulzom je kultúra, umenie a kultúrne dedičstvo. Tieto aspekty prinášajú vysokú pridanú hodnotu nielen pre vzhľad mesta a kvalitu

V mestách pracuje 79 % pracovníkov a podiel miest na ekonomicky aktívnom obyvateľstve je 56 %. Zároveň sa v mestách koncentruje ľudský kapitál, keďže v roku 2011 až 72 % obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním malo trvalé bydlisko v mestách. Nezamestnanosť v mestách bola v roku 2011 nižšia vo väčších mestách.

verejného priestoru, ale majú pozitívny vplyv aj na sociálne väzby a budovanie vzťahu k mestu ako takému. Mestá si uvedomujú potenciál cestovného ruchu a kultúry, takže sa snažia na jednej strane zvýšiť svoju atraktivitu podporou obnovy a sprístupňovaním historických objektov a území, kultúrnych a športovými podujatiami, na druhej strane aj ubytovacími možnosťami a službami. Silnejú tiež iniciatívy smerujúce k podpore kreatívneho priemyslu, kultúry a umenia.

Súčasná fáza rozvoja miest na Slovensku je charakterizovateľná ako záver etapy suburbanizácie, ktorá je spojená s dočasným poklesom počtu obyvateľstva v jadrových mestách, avšak s pokračujúcou koncentraciou populácie v mestských funkčných územiach a aglomeráciách. Je možné predpokladať, že rovnako ako vyspelé krajiny západnej Európy, aj Slovensko vstúpi do fázy selektívnej reurbanizácie, teda procesu koncentrácie

obyvateľstva vo vybraných sídlach mestského typu motivovaného dostupnosťou pracovných príležitostí a hlavne kvalitných služieb (okrem iného atraktívnych pre starnúcu populáciu). Proces urbanizácie nie je v súčasnosti už chápaný ako proces zvyšovania počtu obyvateľov v sídlach so štatútom mesta, ale proces transformácie populácie na mestskú najmä charakterom života, a to aj napriek tomu, že kvantitatívne počet obyvateľov v mestách klesá. Územia miest na dennej báze poskytujú množstvo funkcií pre širšie spádové oblasti, a to najmä pracovné príležitosti, realizáciu vzdelávacích aktivít, disponujú obchodnou sieťou, zdravotnými, kultúrными a športovými zariadeniami, poskytujú množstvo ďalších podujatí verejného života a príležitosti pre trávenie voľného času. Z hľadiska počtu pracovných príležitostí a množstva ľudí, ktorí do miest dochádzajú za prácou a službami,

sa pozícia miest stále posilňuje. Okrem takýchto návštevníkov a občanov prihlásených k trvalému pobytu v mestách infraštruktúru využívajú aj ľudia, ktorí v nich síce žijú, ale nie sú k pobytu prihlásení. S veľkosťou miest sa zväčšuje aj pravdepodobnosť výskytu fenoménu bezdomovectva.

Medzi slovenskými mestami sú však aj mestá, lokalizované prevažne v najmenej rozvinutých regiónoch (najmä juh stredného Slovenska a sever východného Slovenska), v ktorých sa prejavujú úkazy, ktoré je možné pripísať fenoménu zmršťovania, scvrkávania sa, v zahraničnej literatúre označovaného pojmom „urban shrinkage“.⁹ Tieto v dôsledku nepriaznivej demografickej štruktúry, nedostatočnej ponuky pracovných príležitostí, väčšej koncentrácie sociálne problematického obyvateľstva a sťaženej dostupnosti nielenže strácajú populáciu, ale tá zároveň starne. Paradoxne tieto územia často disponujú hodnotným prírodným a kultúrnym dedičstvom. Možné riešenia do veľkej miery závisia od lokálnych lídrov a ich aktívneho prístupu, či už z verejného alebo súkromného sektora.

Významným faktorom, ktorý ovplyvňuje zotrvanie obyvateľov v mestách, je aj dostupnosť bývania, ako aj iných služieb (predškolské, školské, zdravotnícke zariadenia a ďalšie služby). Transformácia v oblasti bývania charakteristická masívnou privatizáciou mala negatívny vplyv nielen na dostupnosť bývania v mestách, ale aj v celej SR. Ukončenie podpory systému komplexnej bytovej výstavby realizovanej štátom a následné umožnenie transformácie vlastníctva bytového fondu z vlastníctva miest, obcí a bytových družstiev (ktoré významne dominovali v období socializmu) do vlastníctva užívateľov týchto bytov, cenová deregulácia služieb spojených s bývaním, ako aj samotné ceny bytov a pozemkov, sa stali významnými faktormi ovplyvňujúcimi dostupnosť bývania. Tieto procesy spočiatku spôsobili výrazný útlm bytovej výstavby a z dlhodobého hľadiska významne zmenili vlastnícku štruktúru bytového fondu. Súkromné vlastníctvo bytov sa stalo dominantnou formou držby, pričom v súčasnosti predstavuje viac ako 90 % (zatiaľ čo v roku 1991 to bolo len 55,4 %). Zároveň bol minimalizovaný podiel verejného nájomného sektora

(na úrovni cca 3 % bytového fondu SR), ktorý pre mestá predstavuje nástroj pre posilnenie pracovnej mobility a sociálnej integrácie.

Z hľadiska novej výstavby v oblasti verejného nájomného bývania je taktiež možné konštatovať, že práve mestá zostávajú v rozvoji tohto segmentu bývania. Z celkového počtu podporených nájomných bytov vo verejnom sektore len 46 % týchto bytov je v mestách. Je to teda oblasť, kde sa negatívne prejavil proces transformácie obecného, resp. štátneho majetku. Predaj bytového fondu, ale aj pozemkov vhodných na bytovú výstavbu, prebiehal a naďalej prebieha nekonšepčne a bez predchádzajúcej dôkladnej analýzy nielen finančnej, ale i sociálnej a demografickej. Výsledkom je neadekvátny výnos z týchto predajov a nedostatok pozemkov vhodných na výstavbu nájomných bytov. Zároveň mestské samosprávy obvykle nepovažujú rozvoj verejného nájomného sektora za prioritnú úlohu.

Významným faktorom, ktorý ovplyvňuje zotrvanie obyvateľov v mestách, je aj dostupnosť bývania, ako aj iných služieb (predškolské, školské, zdravotnícke zariadenia a ďalšie služby). Transformácia v oblasti bývania charakteristická masívnou privatizáciou mala negatívny vplyv nielen na dostupnosť bývania v mestách, ale aj v celej SR.

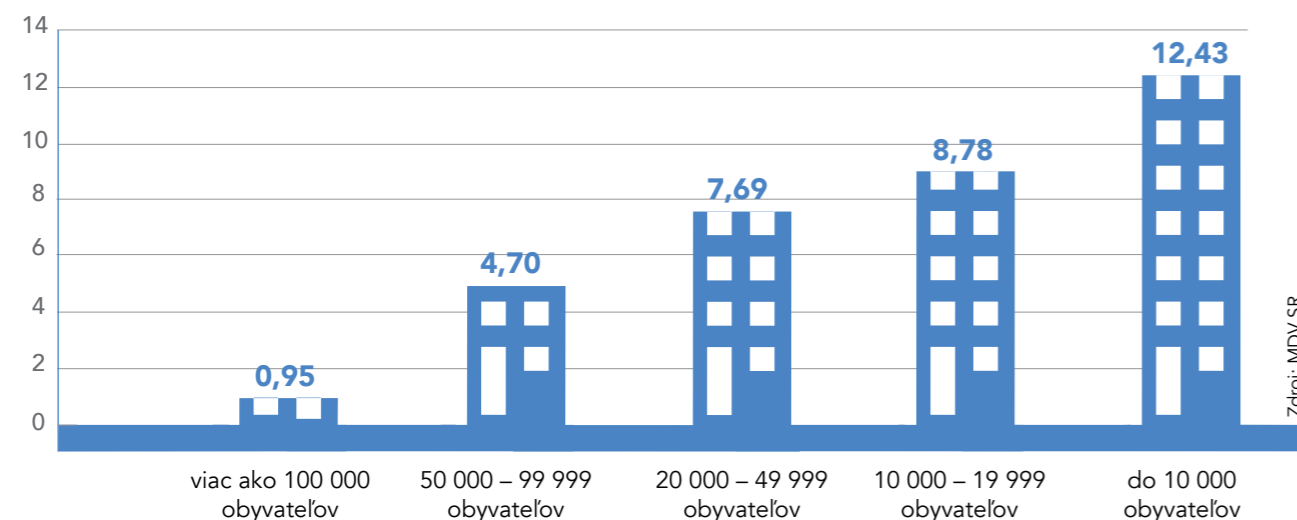
buje najmä malým obciam do tisíc obyvateľov, ktorých je na Slovensku veľká väčšina, nemalé problémy. Rovnako sú týmto prístupom negatívne dotknuté aj mestá, ktorých infraštruktúra plní úlohy presahujúce rámec uspokojovania potrieb vlastných obyvateľov. Mestám legislatíva nedáva takmer žiadne odlišné právomoci, znamená v podstate iba zavedenie odlišných názvov pre ich samosprávne orgány. Určité odlišnosti sa týkajú iba Bratislavy ako hlavného mesta a miest s počtom obyvateľov nad 200 000, čo sa týka iba mesta Košice.

Zmenami v systéme fungovania územnej samosprávy sa jednoznačne začalo nové obdobie v živote miest a obcí, ktoré prinieslo systémovú zmenu v ich správe. Decentralizácia a dekoncentrácia verejnej správy mali rozhodujúci význam pre posilnenie samosprávneho riadenia spoločnosti a boli najvýznamnejším predpokladom pre riadenie a správu

miest. Tento proces bol v SR realizovaný v dvoch etapách (2001 – 2004 a 2005 – súčasnosť). Jeho úspešnosť bola podmienená predovšetkým posilnením finančnej sebestačnosti územných samospráv prostredníctvom implementácie systémových krokov v oblasti verejnej správy, verejných financií a daňového systému.

Prenos kompetencií na územnú samosprávu bol realizovaný na princípe subsidiarity a ich súčasný rozsah ich priblížil štandardom vo vyspelých demokraciách západnej Európy. Na regionálnu a miestnu samosprávu bolo prenesených viac ako 400 kompetencií štátnej správy. Presun kompetencií sa realizoval v okruhu originálnych (vlastných) aj prenesených (delegovaných) výkonov. Veľký rozsah kompetencií však malé obce neboli a dodnes nie sú schopné vy-

Graf č. 1¹⁰: Intenzita bytovej výstavby bytov vo vlastníctve miest podľa veľkostnej kategórie miest v SR (obdobie 2000 – 2016)

3.2 Stav spravovania miest

Súčasný systém fungovania verejnej správy na Slovensku sa vyformoval v dlhoročnom procese reformy, ktorej základné kroky sa začali uskutočňovať už v roku 1990. Úlohou a hlavným cieľom tejto reformy bola zmena centralistického princípu fungovania verejnej správy.

Zákon o obecnom zriadení vychádza z princípu rovnakého postavenia všetkých obcí, ktoré majú bez ohľadu na veľkosť v zásade rovnaké úlohy a pritom rozdielne možnosti na ich napĺňanie. Nerešpektovanie špecifik obcí rôznej veľkostnej kategórie spôso-

konávať vzhľadom na ich ľudské, technické a finančné kapacity.¹¹

Pre mestský rozvoj je dôležitý nielen kompetenčný a finančný, ale aj politický a trhový rozmer decentralizácie a dekoncentrácie. Tieto podmieniajú jednak participáciu všetkých aktérov mesta vrátane občanov, nové spôsoby a nástroje participácie, ako aj nové spôsoby a nástroje zabezpečovania mestského rozvoja (uvedené v nasledujúcej kapitole). Efekt reformy verejnej správy sa prejaví až vtedy, keď samosprávy začnú naplno využívať svoje kompetencie, dokážu pripraviť a realizovať plány svojho rozvoja, na čom je založená aj koncepcia mestského rozvoja.

Ekonomická sila slovenských miest v súvislosti s decentralizáciou výrazne vzrástla. Popri presune kompetencií na územnú samosprávu, sprevádzanom presunom majetku, bol presun výkonu viacerých verejných služieb z orgánov štátnej správy na územnú samosprávu spojený s fiškálnou decentralizáciou. Fiškálna decentralizácia by mala zabezpečiť finančnú sebestačnosť územných orgánov pri výkone svojich originálnych kompetencií. Uplatňuje sa princíp samosprávy spočívajúci vo zvyšovaní vlastných príjmov územných samospráv a zároveň v rozhodovaní o efektívnej alokácii výdavkov a hľadanie nových metód a zodpovedností samospráv. Cieľom fiškálnej decentralizácie bolo posilnenie daňových príjmov obcí, stanovenie vlastných daňových príjmov vyšších územných celkov a zavedenie nového spôsobu finančného vyrovnávania bežných príjmov a výdavkov územnej samosprávy.

Základným príjmom samospráv sú podielové dane z príjmov fyzických osôb. V čase spustenia fiškálnej

Ekonomická sila slovenských miest v súvislosti s decentralizáciou výrazne vzrástla. Popri presune kompetencií na územnú samosprávu, sprevádzanom presunom majetku, bol presun výkonu viacerých verejných služieb z orgánov štátnej správy na územnú samosprávu spojený s fiškálnou decentralizáciou.

decentralizácie v roku 2005 sa výnos dane z príjmov fyzických osôb vybranej daňovými úradmi v príslušnom rozpočtovom roku delil v pomere 70,3 % pre obce, 23,5 % pre vyššie územné celky a 6,2 % pre štát, čo pre obce znamenalo viac ako 883 mil. eur. Tento pomer platil bez zmeny až do roku 2012, kedy bolo potrebné prijať konsolidačné opatrenia aj vo vzťahu k rozpočtom samospráv a reagovať na dôsledky svetovej hospodárskej krízy. V roku 2016 sa výnos dane z príjmov fyzických osôb delil v pomere 70 % pre obce a 30 % pre vyššie územné celky. K vlastným príjmom samospráv patria miestne dane a poplatky.¹² V podmienkach Slovenska tento zdroj príjmov financovania samospráv predstavuje okolo 10 % ich nákladov. V poslednom období sa na viacerých fórach diskutuje o možnosti financovania nielen odvodeného z podielu dane fyzických osôb, ale vo forme tzv. daňového mixu, keďže je predpoklad, že tým by obce boli viac motivované priamo sa podieľať na podmienkach pre rozvoj podnikateľského prostredia, tvorbe pracovných miest a príchod nových investorov.

Zákonom č. 447/2015 Z. z. o miestnom poplatku za rozvoj a o zmene a doplnení niektorých zákonov dostali obce možnosť zaviesť nový miestny poplatok za rozvoj. Zámerom tohto zákona je, aby na miestach, kde vznikne na základe stavebného rozvoja územia potreba vybudovania sociálnej a technickej infraštruktúry, plnil poplatok tri základné funkcie: príjmovú, rozvojovú a protikorupčnú. Predmetom spoplatnenia je určitý druh stavebnej činnosti, ktorý jednotkám územnej samosprávy vyvoláva ďalšie náklady. Výber z poplatku by mal byť investovaný obcou priamo v území, na ktorom sa realizuje stavba v súvislosti s ktorou bol poplatok vybraný a mal by nahradiť v súčasnosti hrazené vynútené investície.

Obce konštatujú, že v rámci takto nastaveného mechanizmu financovania nedisponujú dostatočným objemom finančných prostriedkov potrebným na rozvoj svojho územia. Preto je vo veľkej miere využívaná možnosť financovať rozvoj z prostriedkov EŠIF, pričom je v súčasnosti zrejmé, že ich dostupnosť po skončení súčasného programového obdobia bude značne obmedzená.

Transparentnosť procesu financovania samospráv by mala zabezpečiť objektivitu a všeobecnosť vstupných parametrov. Obce s počtom obyvateľov nad 2 000 majú povinnosť tvorby viacročných rozpočtov v programovej štruktúre.

Proces decentralizácie a dekoncentrácie sa zatiaľ nedá považovať za ukončený, ukazujú sa aj mnohé slabé stránky konkrétne zvoleného modelu, akými sú prílišná fragmentácia na veľké množstvo obcí či nedostatočná odborná a technická kapacita efektívne spravovať územie a poskytovať občanom služby.

⁷ Definícia mesta pozostáva zo štyroch častí: ak pôdorys mesta prekryje ortogonálnou sieťou, všetky bunky v rámci siete majú hustotu viac ako 1 500 obyvateľov na km². Súvislé bunky s vysokou hustotou sú klastrované a medzery vyplnené tak aby sa dosiahol počet obyvateľov „mesta“ minimálne 50 000. Všetky obce (administratívne jednotky na úrovni LAU2) s minimálne polovicou svojho obyvateľstva v rámci urbánneho centra sa stávajú súčasťou „mesta“. „Mesto“ sa definuje ak 1) existujú spojenia na politickej úrovni; 2) minimálne polovica obyvateľstva žije na území urbánneho centra a 3) ak minimálne 75 % obyvateľstva urbánneho centra žije v „meste“.

⁸ DIJKSTRA, L., POELMAN, H.: Regional focus: Cities in Europe – the new OECD_EC definition

⁹ Pojem „urban shrinkage“ je spájaný s populačným úbytkom v mestách a ďalšími s tým spojenými javmi, ako je postupné starnutie populácie, vysta-hovalectvo mladých a kvalifikovanejších obyvateľov, rast nezamestnanosti, zmena vekovej a sociálnej štruktúry populácie, zastavenie prístahovalectva, zastavenie a pokles cien nehnuteľností.

¹⁰ Intenzita bytovej výstavby vyjadruje počet dokončených bytov na 1 000 obyvateľov.

¹¹ <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/1153463/Predbe%C5%BEEn%C3%A1+%C5%A1t%C3%BAdia+Samointegr%C3%A1cia+men%C5%A1%C3%ADch+obc%C3%AD+SR/bfc1534a-1903-483e-996c-fa9c59ad6b7e?version=1.1>

¹² Zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady.

4 Existujúce nástroje rozvoja a ich charakteristika

Mestá majú na realizáciu cieľov udržateľného mestského rozvoja viacero nástrojov: plánovacie, legislatívne, administratívne, ekonomické, informačné a komunikačné.

Základnými **plánovacími nástrojmi** ovplyvňovania rozvoja územia miest sú územné plány obcí a územné plány zón, programy hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja a iné koncepčné a strategické dokumenty. Význam plánovania ako nástroja riadenia priestorového rozvoja miest narastá, pričom najmä integrované plánovanie má potenciál sklbiť krátkodobé potreby s cieľmi v dlhodobom horizonte.

Územnoplánovacia dokumentácia¹³ vytvára predpoklady pre organický súlad všetkých činností v území s osobitným zreteľom na starostlivosť o životné prostredie, dosiahnutie ekologickej rovnováhy, zabezpečenie udržateľného rozvoja, na šetrné využívanie prírodných zdrojov a na zachovanie prírodných, civilizačných a kultúrnych hodnôt. Územné plánovanie poskytuje praktickú aj inštitucionálnu platformu pre harmonizáciu všetkých pilierov udržateľnosti. Dlhodobou prebieha odborná diskusia o tom, ako územnoplánovacia dokumentáciu sprehľadniť a zjednodušiť a zároveň spružniť proces zbierania podkladov tak, by jej tvorba reagovala na aktuálne spoločenské a ekonomické potreby, pričom by sa zachovávali kultúrne a prírodné hodnoty a chránilo životné prostredie.

Územnoplánovacia dokumentácia je dokument, ktorý vzniká ako výsledok spoločenskej dohody o využívaní územia. Proces tvorby územnoplánovacej dokumentácie môže taktiež aktivizovať potrebný záujem občanov o veci verejné a ich angažovanosť v rozvoji svojho mesta. Územnoplánovacia dokumentácia je dôležitá aj pre potenciálnych investorov, keďže investičný vstup do územia s jasne stanovenými pravidlami sa spája s omnoho menším rizikom. Územnoplánovacia dokumentácia sa však nezaobera uskutočniteľ-

nosťou, neobsahuje zákonnú povinnosť stanoviť časový harmonogram a identifikovať investičné zdroje. Aj preto pomerne často zostáva nenaplnená.

*Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja obce*¹⁴ (ďalej len „PHSR“) je zásadným nástrojom strategického plánovania a napĺňania cieľov udržateľného rozvoja v krátko až strednodobom horizonte (5 – 7 rokov). Je vypracovaný na báze subsidiarity v systéme strategických dokumentov regionálneho rozvoja od Stratégie regionálneho rozvoja SR, cez PHSR vyššieho územného celku až po PHSR obce. Platná legislatívna úprava explicitne navádza na možnosť pripraviť aj PHSR skupiny obcí, avšak tieto prípady sú zatiaľ skôr výnimkou než pravidlom.

PHSR obce pozostáva z analytickej časti, strategickej časti, programovej časti, realizačnej časti a finančnej časti. Strategická časť obsahuje najmä víziu rozvoja obce, návrh rozvojovej stratégie, výber a popis strategických cieľov v jednotlivých oblastiach rozvoja príslušnej obce. Na túto časť plynule nadväzuje programová časť, ktorá obsahuje už konkrétne opatrenia a aktivity na zabezpečenie realizácie programu rozvoja. Realizačná časť PHSR je zameraná na vecný a časový harmonogram realizácie jednotlivých opatrení a projektov. Finančná časť obsahuje predpokladané finančné náklady a zdroje potrebné na zabezpečenie jednotlivých opatrení, inštitucionálnu a organizačnú stránku realizácie. Optimálna realizácia PHSR by mala byť zabezpečená prostredníctvom vypracovania programového rozpočtu obce. PHSR je zároveň podmienkou na predloženie žiadosti obce o poskytnutie dotácie zo štátneho rozpočtu a z doplnkových zdrojov vrátane

EŠIF. Na rozdiel od územného plánu obce však PHSR nie je záväzným dokumentom pre právnické a fyzické osoby na území obce.

Z hľadiska svojich činností majú mestá možnosť, resp. povinnosť vytvárať aj ďalšie miestne koncepcie a stratégie, ktorých cieľom je riešenie určitých špecifických oblastí (napr. program odpadového hospodárstva mesta, energetická koncepcia mesta, komunitný plán sociálnych služieb, program rozvoja bývania, miestny územný systém ekologickej stability, dokument starostlivosti o dreviny, zoznam pamätihodností mesta, adaptačná stratégia na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy). Rovnako ich môžeme považovať za nástroje aktivizácie miestneho potenciálu. V záujme efektívnej medziobecnej spolupráce by bolo užitočné pripraviť spoločne minimálne tie dokumenty, ktoré riešia problémy presahujúce administratívne hranice obce. Typickým príkladom je adaptačná stratégia na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy. Vo väčšine malých obcí tiež nie je reálne zabezpečiť poskytovanie celej škály sociálnych služieb a preto je nanajvýš vhodné, aby komunitný plán sociálnych služieb bol riešený na celú spádovú oblasť a pokrýval všetky typy poskytovateľov.

Samosprávy môžu využívať aj **legislatívne nástroje**, napríklad v podobe všeobecne záväzných nariadení, ktoré môže vydať obec na plnenie svojich úloh. Všeobecne záväzné nariadenie má pôsobnosť na území danej obce a je ho povinný dodržiavať každý, kto sa zdržuje na jej území.

Administratívne nástroje usmerňujú najmä ekonomické činnosti v obci prostredníctvom vydávania všeobecných záväzných stanovísk k umiestneniu eko-

Optimálna realizácia PHSR by mala byť zabezpečená prostredníctvom vypracovania programového rozpočtu obce. PHSR je zároveň podmienkou na predloženie žiadosti obce o poskytnutie dotácie zo štátneho rozpočtu a z doplnkových zdrojov vrátane EŠIF.

nomických činností (investičnej a podnikateľskej) alebo aj k využívaniu miestnych zdrojov.

Ekonomické nástroje, ktoré majú obce k dispozícii, sú finančné a majetok obce. V rámci kategórie finančných nástrojov je základným nástrojom rozpočet mesta a intervencie realizované jeho prostredníctvom. Súčasne samosprávy môžu využívať svoj rozpočet na verejné investície (osobitne do verejnej a ekonomickej infraštruktúry), podporu a motiváciu rôznych aktivít neziskového aj podnikateľského sektora prostredníctvom príspevkov, pôžičiek alebo dotácií. Mestá si môžu vytvoriť transparentné nástroje na podporu aktivít, ktoré si určia ako prioritné a tieto uplatňovať

napríklad vo forme dotačných schém. Mestá na Slovensku uplatňujú aj svoje daňové právomoci. Využívaním tohto nástroja je možné ovplyvniť prostredie pre podporu podnikania a život obyvateľov. Miestne dane je však možné využívať len v súlade so zákonom. Pri správnom nastavení miestnej daňovej politiky môžu byť dane nielen zdrojom rozpočtu obce, ale aj nástrojom želaného rozvoja.

Priamou väzbou na rozpočet je využívanie jeho výdavkovej časti na financovanie alebo spolupodieľanie sa na financovaní infraštruktúry (technickej alebo občianskej). Na tieto aktivity sú využívané vlastné zdroje, združené zdroje, prostriedky zo štátneho rozpočtu (aj dotačné), príjmy z emisií obligácií, nenávratné finančné prostriedky, ako aj návratné zdroje.

Väčšiu variabilitu dáva obciam využívanie vlastného majetku, väčšinou vo forme cenovej a nájomnej politiky nehnuteľností. Pri správnom využití je to osvedčený nástroj nielen pri podpore podnikania, ale aj

rozvoja mesta. Vzhľadom na rozsah privatizácie obecného majetku je však zjavný nedostatok pozemkov a vhodných budov pre tento účel.

Informačné a komunikačné nástroje predstavujú veľmi dôležité nástroje pre podporu rozvoja podmieňujúce neraz efektívnosť využitia iných nástrojov. Presadzujú sa formou informačných centier, poradenských centier, komunálnym marketingom, e-governmentom, budovaním informačných systémov, vzťahov s verejnosťou a pod.

Osobitnou skupinou nástrojov sú nástroje horizontálnej a vertikálnej spolupráce od vytvárania partnerstiev a osobitne verejno-súkromných partnerstiev a klastrov, cez miestne akčné skupiny, mikroregionálne združenia obcí až po európske zoskupenia pre cezhraničnú spoluprácu, rámcujúce nielen spoluprácu s inými mestami, obcami alebo samosprávnym krajom, ale aj smerom do vnútra obce. Mestá spolupracujú priamo aj prostredníctvom viacerých združení, z ktorých najvýznamnejšie sú Združenie miest a obcí Slovenska a Únia miest Slovenska. Z hľadiska výmeny skúseností, hľadania a testovania riešení špecifických mestských problémov síce tieto organizácie ešte majú rezervy, avšak trend presadzovať spoločné záujmy ich prostredníctvom je veľmi viditeľný. Z pohľadu rozširovania informovanosti a kapacít miest je nedostatočne využitý potenciál zapájania sa do európskych a globálnych sietí ako napríklad EUROCITIES, CEMR (Rada európskych obcí a regiónov), Dohovoru primátorov a starostov o klíme a energetike, ako aj operačného programu európskej územnej spolupráce URBACT, ktorého cieľom je zlepšiť schopnosť európskych miest realizovať integrované stratégie pre udržateľný mestský rozvoj.

Racionálne využívanie nástrojov vytvára predpoklad na dosiahnutie stanovených cieľov. Slovenské mestá vo všeobecnosti majú dostatočný rozsah pôsobnosti, kompetencií a zodpovedností na to, aby svoje územia rozvíjali udržateľne a v prospech skvalitňovania života obyvateľov.

Racionálne využívanie nástrojov vytvára predpoklad na dosiahnutie stanovených cieľov. Slovenské mestá vo všeobecnosti majú dostatočný rozsah pôsobnosti, kompetencií a zodpovedností na to, aby svoje územia rozvíjali udržateľne a v prospech skvalitňovania života obyvateľov. V súčasnosti už pomerne úspešne dokážu zvládnuť bežné prevádzkové funkcie, ako aj rozhodovanie vo vlastných orgánoch, stále však zaostávajú v uskutočňovaní tých rozvojových politík, ktoré vyžadujú vysokú mieru koordinácie a spolupráce s ďalšími aktérmi. Napriek preukázateľným výhodám, ktoré môžu priniesť prierezové aktivity založené na spolupráci štátnej, samosprávnej, súkromnej a občianskej sféry, sa tieto uskutočňujú iba zriedkavo. Inštitucionálne a technické kapacity je potrebné ďalej rozvíjať v reflexii nových výziev pre mestá, vyplývajúcich z premeny na občiansku spoločnosť, ako aj globálnych výziev, ktorými sú zmena klímy, globalizácia, zvyšujúca sa rozvojová dynamika a expozícia miest vonkajším šokom, akými sú ekonomické krízy, individualizácia rozhodovania a iné.

¹³ Zákon č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov (stavebný zákon).

¹⁴ Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov.

5 Aktéri mestského rozvoja

Efektívny a udržateľný mestský rozvoj je typickým príkladom procesov, pri ktorých je potrebné harmonizovať úsilie štátu, regiónu aj miestnej úrovne až po mestské časti a susedstvá. Je to zložitý proces, ktorý vyžaduje zapojenie mnohých aktérov, v ideálnom prípade by ich pôsobenie malo byť v maximálne možnej miere synchronizované.

Štát je iba jedným z aktérov, ktorí môžu prispieť k mestskému rozvoju. Národná vláda nemôže zasahovať do autonómnej kompetencie samospráv, ktorej dominantnou úlohou je rozhodovať o rozvoji svojho územia. O rozvoji samotnom však nerozhoduje iba mestská samospráva a jej priamo volení zástupcovia, ale podieľajú sa na ňom aj ďalšie subjekty. Rozvoj mesta je predovšetkým o rozvoji ekonomiky mesta, služieb, pracovných príležitostiach, investíciách súkromného sektora, ktoré sa realizujú nie z rozhodnutia samosprávy, ale z rozhodnutia celého radu aktérov mestského rozvoja, ich činnosťou, investičnými a neinvestičnými príspevkami a verejno-prospešnými aktivitami.

Zodpovednosť štátu v oblasti mestského rozvoja je determinovaná predovšetkým vytváraním vhodných podmienok pre mestský rozvoj prostredníctvom tvorby právnych rámcov, ekonomických a sociálnych opatrení, najmä vytváraním priaznivého prostredia pre rozvoj ekonomiky miest. K týmto opatreniam patrí vyčleňovanie finančných prostriedkov zo štátneho rozpočtu na podporu realizácie aktivít mestského rozvoja, nastavenie fiškálnej politiky podporujúce špecifické aktivity aktérov mestského rozvoja a motivačné fiškálne nástroje. Významnú úlohu môže štát zohrávať v polohe koordinácie vnútornej, ale aj zahraničnej územnej spolupráce, vecnej, priestorovej a časovej medzirezortnej koordinácie ako aj v polohe metodicko-koncepčnej. Koncepcia má ambíciu prispieť práve v tejto polohe ku komplexnému zlepšo-

vaniu podmienok a zvyšovaniu kvality života občanov v mestách koordináciou verejných politík a definovaním previazaných sociálnych, hospodárskych a environmentálnych cieľov v rámci mestského rozvoja.

Udržateľný mestský rozvoj nie je možné zabezpečiť iba v rámci izolovaného územia katastra mesta. Preto je dôležitá spolupráca jednak na úrovni jednotlivých obcí, ale aj oboch úrovní územnej samosprávy – miestnej samosprávy a regionálnej samosprávy. Tieto dve úrovne sú konštituované ako samostatné s vlastným výkonom kompetencií, vlastným financovaním a s vlastným organizačným usporiadaním.

Miestne samosprávy sú v zmysle zákona o obecnom zriadení aktérmi zodpovedajúcimi za všestranný rozvoj svojho územia a potreby obyvateľov. Obce sú právnickými osobami, ktoré za podmienok stanovených zákonom samostatne hospodária s vlastným majetkom a s vlastnými príjmami. Vo svojej činnosti sa okrem ústavy a zákona o obecnom zriadení riadia ďalšími zákonmi, ktoré upravujú jednotlivé oblasti ich pôsobenia (napr. zákon o majetku obcí, zákon o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne a drobné stavebné odpady, zákon o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy, zákon o podpore regionálneho rozvoja, zákon o územnom plánovaní a stavebnom poriadku a pod.). Zákon o obecnom zriadení vychádza z princípu rovnakého postavenia všetkých obcí. Všetky obce bez ohľadu na veľkosť majú rovnaké úlohy a pritom rozdielne

možnosti na ich napĺňanie, čo spôsobuje, že nie všetky samosprávy dokážu napĺňať kompetencie v rovnakej a požadovanej kvalite. Mestá nemajú žiadne odlišné kompetencie. Podmienky pre získanie štatútu mesta taxatívne ustanovuje zákon o obecnom zriadení: musí ísť o obec, ktorá je hospodárskym, administratívnym a kultúrnym centrom alebo centrom cestovného ruchu, alebo kúpeľným miestom, zabezpečuje služby aj pre obyvateľov okolitých obcí, či má viac ako 5 000 obyvateľov. Výkon kompetencií samosprávy sa uskutočňuje v okruhu originálnych (vlastných) výkonov a prenesených (delegovaných) výkonov. Medzi typické činnosti miestnych samospráv patria napr.: výstavba a údržba miestnych komunikácií a verejných priestranstiev, nakladanie s komunálnym odpadom, poskytovanie opatrovateľskej služby, zabezpečovanie chodu materských škôl, klubov detí a mládeže, základných umeleckých škôl, centier voľného času, ale aj starostlivosť o verejný poriadok a ďalšie. V oblasti prenesených kompetencií ide o ochranu prírody a krajiny, stavebné konanie, zriaďovanie základných škôl, zdravotníckych zariadení nižšieho typu a domovov dôchodcov a iné.

Regionálna samospráva je vyššou úrovňou samosprávy. Podľa zákona č. 302/2001 Z. z. o samospráve vyšších územných celkov (samosprávnych krajov) v znení neskorších predpisov je od 1. 1. 2002 na území SR konštituovaných osem samosprávnych krajov. Územný obvod samosprávneho kraja je zhodný s územným obvodom kraja, v ktorom vykonávajú pôsobnosti orgány štátu (napr. okresné úrady v sídle kraja). Samosprávny kraj ako územná a ekonomická jednotka je právnická osoba s vlastným majetkom

Udržateľný mestský rozvoj nie je možné zabezpečiť iba v rámci izolovaného územia katastra mesta. Preto je dôležitá spolupráca jednak na úrovni jednotlivých obcí, ale aj oboch úrovní územnej samosprávy – miestnej samosprávy a regionálnej samosprávy. Tieto dve úrovne sú konštituované ako samostatné s vlastným výkonom kompetencií, vlastným financovaním a s vlastným organizačným usporiadaním.

a finančnými prostriedkami plne zodpovedná za rozvoj svojho územia. Majetok samosprávnych krajov je upravený zákonom č. 446/2001 Z. z. o majetku VÚC v znení neskorších predpisov a štruktúra príjmov a výdavkov VÚC je súčasťou zákona č. 583/2004 Z. z. o rozpočtových pravidlách územnej samosprávy a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Svoju činnosť vykonáva len na území s presne určenými administratívnymi hranicami. Samosprávny kraj zabezpečuje a chráni práva a záujmy svojich obyvateľov. Títo sa na výkone samosprávy môžu zúčastňovať: voľbou zastupiteľstva a predsedu samosprávneho kraja, hlasovaním v referende samosprávneho kraja, účasťou na zasadnutiach zastupiteľstva a podávaním podnetov a sťažností na orgány samosprávneho kraja. Medzi typické činnosti regionálnych samospráv patria napr.: zriaďovanie a zabezpečovanie chodu stredných škôl, múzeí, knižníc, kultúrnych zariadení, domovov sociálnych služieb, nemocníc; spravovanie ciest II. a III. triedy, vydávanie licencií autobusovým dopravcom a ďalšie.

Prirodzeným aktérom urbánneho rozvoja je verejnosť: občania, mimovládny sektor a aktívni jednotlivci a záujmové skupiny. Účasť občanov je základom v demokratickom procese. Napomáha rozhodovaniu, prehľbuje porozumenie a spoluprácu, znižuje konflikty, prináša podporu uplatňovania návrhov a plánov, robí verejnú správu prístupnejšou k problémom občana. Udržateľný rozvoj sídiel nie je možné dosiahnuť bez aktívnej participácie občanov vo všetkých jeho fázach a polohách – od procesov plánovania rozvoja až po procesy každodenných životných aktivít v sídle. Osobitné postavenie pritom zohráva účasť verejnosti

v plánovacích procesoch, pretože práve tu sa tvoria východiská pre aktívnu podporu stratégií udržateľného rozvoja sídla zo strany verejnosti. Intenzita efektov zapájania občanov je závislá od miery angažovanosti občana – táto závisí od toho, ako sa ho konkrétny problém osobnostne týka. Angažovanosť týchto aktérov môže významne skvalitniť rozhodovanie, kriticky poukázať na problémy, ale vlastnými aktivitami aj priamo prispievať k verejno-prospešným cieľom. Miestna samospráva by mala vytvárať podmienky pre zapájanie občanov a podnecovať ich v tejto aktivite. Legislatíva umožňuje participáciu napr. prostredníctvom zákona o obecnom zriadení, zákona č. 50/1976 Z. z. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov, zákona č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a v ostatných rokoch vstupuje do procesov zabezpečujúcich účasť verejnosti na procesoch plánovania sídelného rozvoja veľmi výrazne environmentálne právo – zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie v znení neskorších predpisov. Dobrovoľné združovanie občanov ako aj aktivity mimovládnych organizácií v rôznych oblastiach dopĺňajú pôsobenie verejného sektora a realizujú činnosti v oblastiach, ktoré pre súkromný sektor nie sú komerčne atraktívne.

Dominantnou úlohou súkromného sektora je podnikanie a tvorba pracovných miest. Bez jeho účasti by sa urbánne územia nerozvíjali. Výroba a predaj produktov a služieb za účelom zisku je základom miestnych podnikateľských aktivít, tieto vytvárajú pracovné príležitosti, zisk z ktorých je používaný na nákup tovaru a služieb. Zároveň prostredníctvom svojich produktov pomáhajú uspokojovať potreby občanov. Súkromný sektor má tiež nezastupiteľné miesto v oblasti investičnej a stavebnej činnosti, môže sa podieľať na viaczdrojovom financovaní a k verejnému záujmu môže prispievať spoločensky zodpovedným podnikaním. Tento význam vychádza

do popredia aj v kontexte skutočnosti, že absolútna väčšina bytového fondu je v súkromnom vlastníctve. Zapájanie súkromného sektora je pre mestský rozvoj veľkou výzvou i príležitosťou. Osobitnou formou spolupráce sú projekty verejno-súkromného partnerstva.

Pri plánovaní, manažovaní či realizácii procesov mestského rozvoja je dôležité využiť *odborné kapacity a vedecký potenciál*. Akademická a odborná obec môže prispieť skúmaním procesov, hľadaním a overovaním riešení, prenosom poznatkov do praxe, poskytovaním špecializovaných odborných činností, akými sú napríklad územné a strategické hospodárske a sociálne plánovanie. Na druhej strane spolupráca pri mestskom rozvoji či už vo fáze koncipovania alebo implementácie rozvojových zámerov akademickej a odbornej obce umožňuje zmysluplnú realizáciu ich činností v konkrétnych prípadoch. Akademický sektor zároveň zohráva kľúčovú úlohu pri príprave odborníkov so schopnosťami reagovať na aktuálne výzvy a zmenené spoločenské podmienky.

6 Ciele koncepcie, vízia a princípy mestského rozvoja SR

Koncepcia mestského rozvoja SR je celoštátny rámcový dokument. Prípravný proces koncepcie realizovaný v širokej pracovnej skupine¹⁵ etabloval permanentnú výmenu informácií, podnetov a názorov, využiteľných pre udržateľný rozvoj mestských území. Veríme, že sa podarilo zintenzívniť celospoločenskú diskusiu o postavení miest, správne sformulovať víziu mestského rozvoja na Slovensku, navrhnúť všeobecne prospešné a aplikovateľné princípy a ucelený súbor opatrení, ktoré zlepšia podmienky pre mestský rozvoj.

V jeho najvšeobecnejšej rovine je zmyslom dokumentu poukázať na význam, ktorý téme rozvoja miest prináleží s ohľadom na celkový rozvoj krajiny. Dokument zároveň poukazuje na komplexnosť témy a vrstevnatosť procesov, ktoré je nutné zohľadniť, aby sa mestá na Slovensku rozvíjali udržateľne, boli odolné voči vonkajším vplyvom a poskytovali podmienky pre kvalitný život obyvateľov.

Špecifickým cieľom koncepcie je vo vízii pomenovať k akému ideálnemu stavu mestá Slovenska majú smerovať a akými zásadami by sa mali riadiť.

Konkrétnym cieľom dokumentu je navrhnúť opatrenia, ktoré systémovo podpora zmenu prístupu k mestskému rozvoju, identifikovať spolupracujúcich aktérov a ich úlohy.

Prírodnou cieľovou skupinou koncepcie sú orgány ústrednej štátnej správy a to najmä tie, pri ktorých výkon ich kompetencií má vplyv na fungovanie samospráv. Snahou koncepcie je pomenovať prebiehajúce reformné procesy a aktivity, ktoré môžu synergicky pôsobiť na zlepšovanie mestského rozvoja a pridať sa k nim, ako aj oblasti, v ktorých môže napĺňanie koncepcie mestského rozvoja a vzájomná

medzirezortná koordinácia priniesť pridanú hodnotu iným odvetvovým partnerom.

Významnou cieľovou skupinou koncepcie sú samosprávy, pričom pozornosť sa sústreďuje najmä na mestá. Koncepcia nabáda k medziobecnej spolupráci na báze tzv. funkčných mestských území, pričom v prípade Slovenska kritériom pre ich tvorbu je najmä snaha o efektívne poskytovanie verejnoprospešných služieb, podpora miestnej ekonomiky a zamestnanosti. Takéto spájanie je prirodzenejšie než teoretické vymedzovanie hraníc na báze napríklad zaľudnenosti, teda počtu obyvateľov na km². Koncepcia na jednej strane ponúka praktické opatrenia, ktoré by mestským samosprávam mali pomôcť v efektívnejšom vykonávaní služieb pre občanov, na druhej strane sa usiluje o všeobecnú akceptáciu princípov udržateľného mestského rozvoja. Výkonnosť obcí vidieckeho a mestského charakteru, kvalita ani kvantita poskytovaných služieb nie sú a nemôžu byť rovnocenné. Vidiecky a mestský rozvoj majú rôzne parametre, pričom výsledok vždy záleží na kapacite, ale aj schopnosti samospráv spolupracovať a dopĺňať sa. Vo výsledku by všetkým aktérom malo záležať na tom, aby prosperovali.

Koncepcia určuje základné východiská a naznačuje smerovanie, nemá ambíciu byť stratégiou, keďže táto

by musela byť konkrétnejšia a vymedziť konkrétne merateľné ciele, čo z hľadiska autonómnosti rozhodovania mestských samospráv z pozície štátu nie je možné.

So zámerom napĺňania dôležitých cieľov pre zabezpečenie udržateľného a produktívneho rozvoja miest sa vláda SR v spolupráci s prizvanými zástupcami akademickej obce, zástupcami samosprávy, odborníkmi z dotknutých oblastí, ako aj v komunikácii s odbornou verejnosťou a aktívnymi partnermi z mimovládneho sektora zhodla na nasledovnej vízii mestského rozvoja Slovenska:

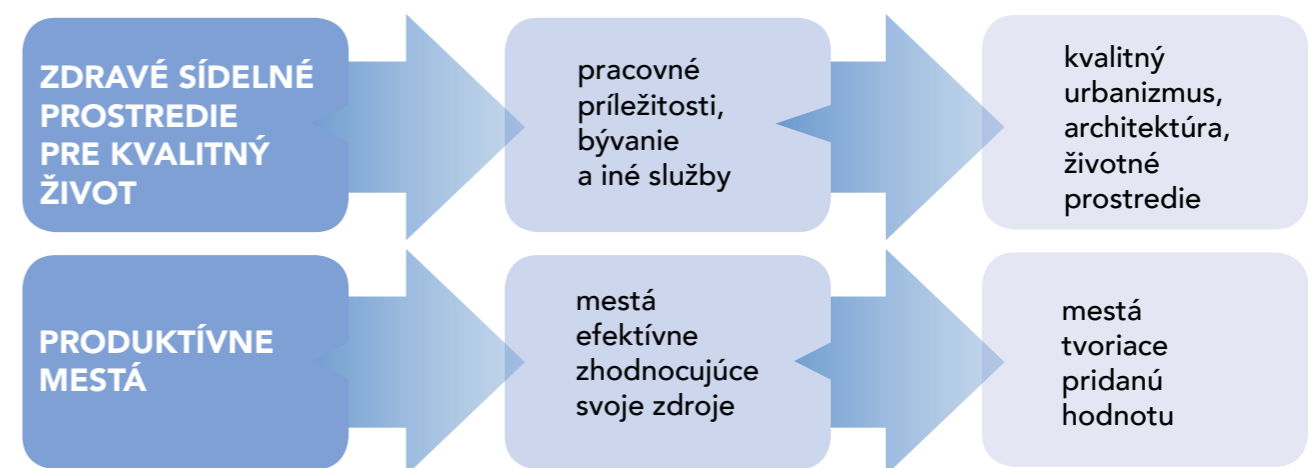
Mestá na Slovensku budú spravované tak, aby prostredníctvom dostatočne pestrej ponuky pracovných príležitostí, adekvátneho bývania a služieb s dôrazom na kvalitu životného prostredia, zahŕňajúcu aj kvalitné urbanistické a architektonické riešenia, poskytovali zdravé sídelné prostredie pre kvalitný život. S cieľom efektívneho zhodnocovania vlastných zdrojov budú mestá zároveň podporovať celkovú vysokú produktivitu, za súčasnej tvorby čo najvyššej pridanej hodnoty.

Konkrétnym cieľom dokumentu je navrhnúť opatrenia, ktoré systémovo podpora zmenu prístupu k mestskému rozvoju, identifikovať spolupracujúcich aktérov a ich úlohy.

V nadväznosti na takto formulovanú víziu je možné pomenovať **základné princípy udržateľného mestského rozvoja**, ktoré by mali byť obsiahnuté vo všetkých opatreniach, ktoré súvisia s napĺňaním primerane zvolených cieľov za predpokladu ich rešpektovania a uplatňovania všetkými aktérmi. Ide o:

- **strategické rozhodovanie** – rozvoj bude založený na zodpovednom využívaní a zhodnocovaní disponibilných zdrojov (materiálne, ľudské, finančné) a rozvíjaní ich potenciálu, za súčasného adresného reagovania na miestne potreby a globálne trendy, pričom plánované opatrenia budú hierarchizované a zároveň budú kontinuálne monitorované, vyhodnocované a aktualizované;
- **integrovateľný prístup** – rozvoj bude založený na integrovanom horizontálnom (naprieč odvetvami a hospodárskymi, sociálnymi, environmentálnymi a kultúrnymi oblasťami), ako aj vertikálnom prepojení a spolupôsobení jednotlivých aktérov, vrátane súromného a občianskeho sektora;

Obrázok č. 1: **Vízia mestského rozvoja SR**

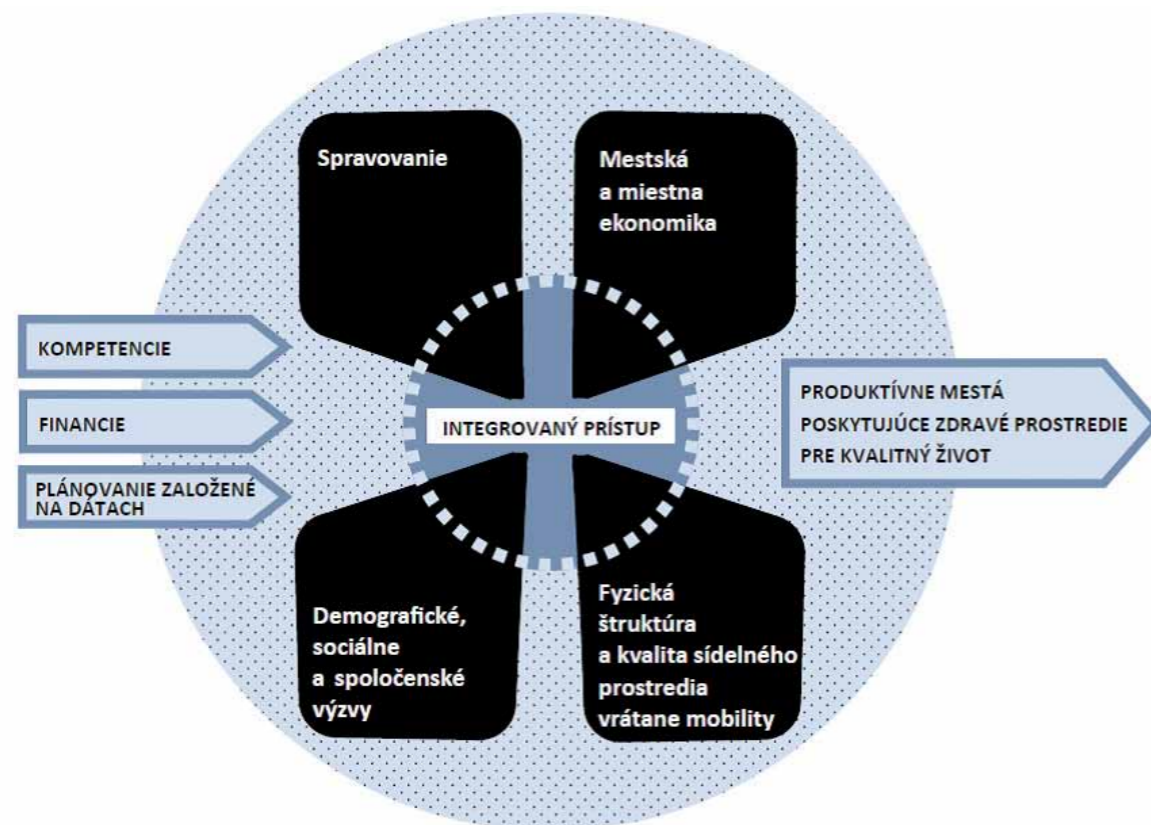
7 Návrh opatrení a úloh

- **komplexný rozvoj širších mestských území** – rozvoj bude založený na intenzívnej spolupráci presahujúcej administratívne hranice samospráv, s využitím viacúrovňového spravovania, vzájomnej koordinácie jednotlivých činností a opatrení a vzájomnej výmene informácií a pozitívnych príkladov.

Základným determinantom pre tvorbu a aplikáciu princípov mestského rozvoja je udržateľný a zodpovedný rozvoj, ktorý je možné zhrnúť do troch vzájomne prepojených a ovplyvňujúcich sa aspektov, konkrétne ide o oblasť ekonomického, sociálneho a environmentálneho rozvoja s dôrazom na kvalitu životného prostredia s cieľom kvalitného a podnecujúceho rozvoja miest a funkčných území. Podrobnejšie rozpracovanie jednotlivých aspektov (ide o indikatívny a nie absolútny prehľad jednotlivých činností) je uvedené v prílohe č. 4.

Pri správne nastavených rámcoch kompetencií a financovania, za predpokladu, že mestá budú svoj rozvoj plánovať na základe korektných dát, pri uplatňovaní integrovaného prístupu, ktorý obsahuje dobré spravovanie, budovanie podmienok pre fungujúcu ekonomiku a bude vychádzať z miestneho poznania demografických, environmentálnych, sociálnych a spoločenských výziev, pri uplatňovaní požiadaviek na kvalitnú fyzickú štruktúru sídelného prostredia, vrátane vhodne nastavených podmienok pre mobilitu, je možné dosiahnuť produktívne fungujúce mestá, ktoré budú poskytovať zdravé prostredie pre kvalitný život.

15 Príloha č. 5

S cieľom dosiahnuť pokrok v strednodobom časovom horizonte materiál predstavuje súhrn oblastí, v ktorých sú identifikované a navrhované zmeny, zoznam prioritných úloh na nasledujúce obdobie a ich nositelia. Navrhované opatrenia smerujú k systémovo lepšiemu prístupu a vytvoreniu podmienok pre optimálny a cielenejší rozvoj mestských území na Slovensku.

Navrhované zmeny je možné zhrnúť do nasledovných dvoch oblastí:

- posilnenie úlohy mestského rozvoja v kontexte regionálneho rozvoja, partnerstvo a spolupráca
- štrukturálne zmeny vo fungovaní miest

7.1 Posilnenie úlohy rozvoja miest v kontexte regionálneho rozvoja, partnerstvo a spolupráca

V procesoch vývoja slovenských miest možno pozorovať javy, ktoré sú analogické s tými, ktoré sa odohrali a stále prebiehajú v európskom a globálnom prostredí. Na základe všeobecných rozvojových javov a skúseností je možné očakávať zmeny v oblasti počtu a štruktúry obyvateľov, v štruktúre ekonomiky, v aplikácii nových technológií, v oblasti sociálnej a v oblasti životného prostredia.

Mestá a ich rozvoj sú neoddeliteľnou súčasťou komplexného prístupu k regionálnemu rozvoju. Rozvoj miest nie je možné abstrahovať od rozvoja prirodzeného regiónu. Mesto je zároveň súčasťou širších vzťahov v území, tvorí prirodzené centrum nielen ekonomického, ale aj sociálneho a kultúrneho života obyvateľov širšieho územia.

Pozornosť je treba zamerať na materiálne, inštitucionálne a sociálne štruktúry sídelného usporiadania SR. Dôležité je rešpektovať existujúce legislatívne

prostredie, v ktorom majú všetky obce bez ohľadu na veľkosť a bez ohľadu na to, či sú vidieckeho alebo mestského charakteru, rovnaké kompetencie. Je však potrebné hľadať spôsoby, ako ich úlohy objektívne diferencovať.

S procesmi decentralizácie a dekoncentrácie vystupuje do popredia potreba lepšej, precíznejšej a vzájomne previazanej koordinácie jednotlivých sektorových politík a prístupov, vytvárania a posilňovania existujúcich väzieb medzi jednotlivými politikami a zúčastnenými stranami, ako aj rôznymi úrovňami verejnej správy. V súčasnej situácii je možné identifikovať, že vo viacerých dokumentoch koncepcného a strategického charakteru sa na najvyššej úrovni pomerne výrazne prejavuje sektorový prístup. Dynamický spoločenský a ekonomický vývoj premietnutý do urbánneho prostredia vyžaduje medzirezortný a multidimenzionálny prístup. Pre zlepšenie uvedenej situácie je potrebné vzájomnou previazanosťou jednotlivých politík pôsobiť na zvýšenie ich synergických efektov.

Koncepcia mestského rozvoja SR má ambíciu zapojiť sa do prebiehajúcich procesov skvalitňovania riadenia štátu v rámci exekutívy SR, k budovaniu intervenčnej logiky strategického plánovania v ústredných orgánoch štátnej správy s previazaním na systém financovania, pričom by sa mala zohľadňovať vecná, priestorová a časová previazanosť odvetvových stratégií a koncepcií. Zároveň je dôležité posilňovať kooperáciu subjektov územnej samosprávy.

OPATRENIA:

1

Prípraviť prehľad služieb poskytovaných na úrovni obcí so statusom mesta, okresných úradov a samosprávnych krajov s dôrazom na ich prepojenosť a spoluprácu. Súčasťou prehľadu bude osobitná časť venovaná hlavnému mestu Bratislava a mestu Košice s dôrazom na ich postavenie a vzťahy s mestskými časťami.

Termín: 31. 12. 2018

Gestor: MDV SR

Spolupráca: MV SR, MŽP SR, MPRV SR, MZ SR, MK SR, MPSVR SR, MŠVVŠ SR, ZMOS, ÚMS, hlavné mesto SR Bratislava, mesto Košice, Združenie K8, SK8

4

Vytvoriť prepojenie rôznych existujúcich platforiem, poskytujúcich informácie o prístupoch, podporných nástrojoch a príkladoch úspešnej praxe pre mestá.

Termín: 31. 12. 2020

Gestor: MDV SR

Spolupráca: ÚPVII

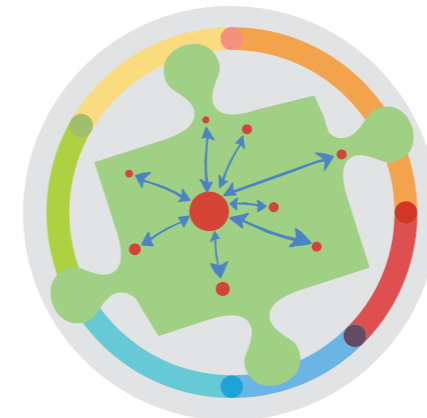
2

Aktívne participovať v procese zavádzania systému strategického plánovania a riadenia v štátnej správe a podporovať prepojenie týchto dokumentov so strategickými zámermi územnej samosprávy vrátane získania podpory pre mestský rozvoj v rámci pripravovaného Národného infraštruktúrneho plánu. (MDV SR, ÚPVII, ÚV SR, MK SR) + spolupráca strešných orgánov samospráv (ZMOS, ÚMS, SK8, Združenie K8)

Termín: priebežne

5

Pilotne analyzovať prepojenosť vybraného okruhu miest a ich bezprostredného okolia (mestské funkčné územie) a z neho plynúce pozitívne externalities pre subjekty a obyvateľov v danom území s možnosťou návrhu úpravy existujúcej štruktúry a z nej vyplývajúcich vzťahov v území.

Termín: 31. 12. 2019

Gestor: ÚV SR

Spolupráca: MDV SR, MV SR, MH SR

3

Vytvoriť „Platformu pre rozvoj slovenských miest“, úlohou ktorej bude najmä odborná diskusia o princípoch a praktických aplikáciách integrovaného manažmentu rozvoja miest.

Termín: 30. 06. 2018

Gestor: MDV SR

6

Podporovať vytváranie a rozvoj územných štruktúr spolupráce miest a obcí v ich zázemí a vznik ich integrovaných strategických plánovacích dokumentov.

Termín: priebežne

Gestor: ÚV SR

Spolupráca: MDV SR

7

Integrovať v stratégii regionálneho rozvoja problematiku mestského rozvoja ako neoddeliteľnú súčasť politiky regionálneho a územného rozvoja vrátane definovania špecifických cieľov a nástrojov podpory rozvoja miest a mestských funkčných území.

Termín: 30. 6. 2019

Gestor: ÚV SR

Spolupráca: MDV SR

8

Zaradiť podporu udržateľného integrovaného rozvoja miest a ich funkčných území medzi národné priority pri rokovaní o príprave budúcej kohéznej politiky EÚ.

Termín: priebežne až do schválenia Partnerskej dohody po roku 2020

Gestor: ÚPVII – CKO

Spolupráca: ÚV SR, MDV SR

Výsledkom týchto procesov by malo byť vytvorenie dlhodobej vízie rozvoja SR, ktorá bude založená na vyhodnotení rozvojových potrieb spoločnosti a sformuluje, na aký dlhodobý cieľ má Slovenská republika ašpirovať.

7.2 Štrukturálne zmeny vo fungovaní miest

Pre udržateľný rozvoj miest, skúmanie súvisiacich procesov a včasnú identifikáciu problémov je nutné disponovať hodnovernými informáciami a šta-

tistickými dátami. Ideálnou príležitosťou je využiť reformu v oblasti zberu štatistických údajov, ktorej predmetom je úprava a harmonizácia zberu štatistických údajov. Cieľom je optimalizácia procesov a zavedenie jednotného a centrálného metodického rámca a IT nástroja, zníženie administratívnej záťaže obyvateľov a ďalších respondentov.

Pre ďalšie programové obdobie po roku 2020 je pravdepodobný pokles možností financovania rozvojových projektov z prostriedkov Európskych štrukturálnych a investičných fondov. Preto bude potrebné hľadať

spôsob ako tento predpokladaný výpadok aspoň čiastočne nahradiť národnými a mestskými zdrojmi. Predchádzajúce a aj existujúce možnosti využívať tieto zdroje na pokrytie modernizačných deficitov na lokálnej úrovni boli a sú obmedzené. O to intenzívnejšie bude treba hľadať nové modely viaczdrojového financovania potrieb funkčných mestských území a rezervy v efektívnosti vynakladania verejných prostriedkov. Preto je nevyhnutné už v tomto období začať koncepčnú diskusiu o budúcich možnostiach financovania rozvojových projektov v rámci celého územia SR.

Jedným zo závažných aspektov rozvoja miest na Slovensku je hrozba prejavov rastúcej sociálnej nerovnosti a s ňou súvisiaca priestorová segregácia a separácia vyplývajúca zo sociálneho statusu jednotlivých skupín obyvateľstva. Viaceré pozitívne príklady ukazujú, že jedným z prístupov zabezpečujúcim prevenciu sociálnej segregácie je podpora zdravého sociálneho mixu, prihliadanie na potreby rôznych účastníkov života v meste, uplatňovanie princípov univerzálneho navrhovania, urbánna regenerácia a zapájanie občianskej spoločnosti v mestských komunitách. V nadväznosti na takéto rozvojové projekty je vhodné sa zamyslieť aj nad dôležitou otázkou, ktorá sa týka nevyužívaných, opustených, resp. zanedbaných území v mestách. Tento stav v sebe skrýva dve riziká priamo súvisiace s rozvojom mestského územia. Jednak prichádza k rozpiňaniu mesta do oblastí mimo zastavaného územia a na druhej strane zostávajú v centrách miest dlhodobo nevyužitelné pozemky, veľakrát aj s environmentálnym rizikom. Potenciálnemu zhodnoteniu nevyužívaných a zanedbaných území a areálov najčastejšie bránia neprehľadné či neusporiadané právne vzťahy k nehnuteľnostiam a bremeno environmentálnych záťaží.

Nezanedbateľným faktorom pôsobiacim v sídlach mestského typu sú nepriaznivé dôsledky zmeny klímy. Pri hodnotení dôsledkov zmeny klímy v sídelnom

prostredí je potrebné zaoberať sa kľúčovými oblasťami, resp. funkčnými zložkami sídelného prostredia, ktorými sú hlavne: budované prostredie (stavby, siete, verejné priestranstvá); prírodná zložka sídelného prostredia (prírodné prvky a zeleň, resp. zelená infraštruktúra v sídelnom prostredí); vodné hospodárstvo (hospodárenie s vodou v sídelnom prostredí, zásobovanie pitnou vodou); poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo a využívanie krajiny v sídelnom prostredí; energetika, energetická infraštruktúra; doprava, dopravná infraštruktúra; zdravie obyvateľstva; sociálna oblasť a bývanie; obchod, priemysel, služby, cestovný ruch a podobne. Dôsledky sa v sídelnom prostredí budú odlišovať v závislosti od geografickej polohy, veľkosti a typu osídlenia, ktoré treba ďalej detailne skúmať. Je možné očakávať, že dôsledky zmeny klímy sa v urbanizovanom prostredí prejavujú aj zvýšenou spotrebou elektrickej energie pre chladiace zariadenia, čo zvýši nároky na fungovanie energetickej infraštruktúry s cieľom zabezpečiť bezpečné a spoľahlivé dodávky energií. Zo strany miest je potrebné uplatniť systémový prístup k adaptácii na zmenu klímy. Pre zabezpečenie systémového prístupu k adaptácii by jej požiadavky mali byť zohľadnené počas územného plánovania. Je kľúčové vyhodnotiť zraniteľnosť územia a potenciálne riziká a dôsledky zmeny klímy vo všetkých kľúčových oblastiach, bez čoho nie je možné navrhnuť adaptačné opatrenia na lokálnej úrovni. Pripravenosť a primeraná adaptácia miest na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy prispieje k zníženiu alebo aspoň čiastočnej eliminácii rizika zhoršovania zdravotného stavu obyvateľov, ktoré je jedným z možných dôsledkov zmeny klímy.

OPATRENIA:

1

Zhodnotiť dostupnosť existujúcich dát potrebných na korektné výstupy o rozvoji miest a v prípade potreby zabezpečiť rozšírenie, resp. úpravu cielene zbieraných dát v Národnom štatistickom systéme alebo mimo neho.
(MDV SR, ÚV SR, ÚPVII, ZMOS, ÚMS)
+ spolupráca ŠÚ SR

Termín: 31. 12. 2018

4

Cielene podporovať zlepšenie dostupnosti miest prostredníctvom zvyšovania preferencie verejnej osobnej dopravy (koľajovej, motorovej) ako aj prostredníctvom podpory nemotorovej dopravy, napr. budovaním cyklotrás a ďalšej cyklickej infraštruktúry.

Termín: priebežne

Gestor: MDV SR

Spolupráca: MPRV SR

2

Analyzovať možnosť zavedenia pilotného podporného nástroja na podporu mestského rozvoja a analyzovať možnosti rozšírenia podpory zo Štátneho fondu rozvoja bývania o projekty návratného financovania v oblasti mestského rozvoja.

Termín: 31. 12. 2019

Gestor: MDV SR

Spolupráca: MH SR, ÚPVII

5

Podporovať prístup miest smerom k adaptácii na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy a podporovať zabezpečenie systémového začlenenia adaptačných opatrení do územnoplánovacej dokumentácie.

Termín: priebežne

Gestor: MŽP SR

Spolupráca: MZ SR

3

Analyzovať prekážky v zhodnocovaní nevyužívaných a zanedbaných území v intraviláne miest a navrhnúť podporné opatrenia.

Termín: 30. 06. 2019

Gestor: MDV SR, MŽP SR

Spolupráca: MH SR, ZMOS, ÚMS, Združenie K8, SK8

6

Podporovať ochranu biodiverzity v mestách a obciach (ochranou a tvorbou zelenej infraštruktúry, prepojením aktivít pre ochranu biodiverzity a zdravia ľudí a podobne).

Termín: priebežne

Gestor: MŽP SR

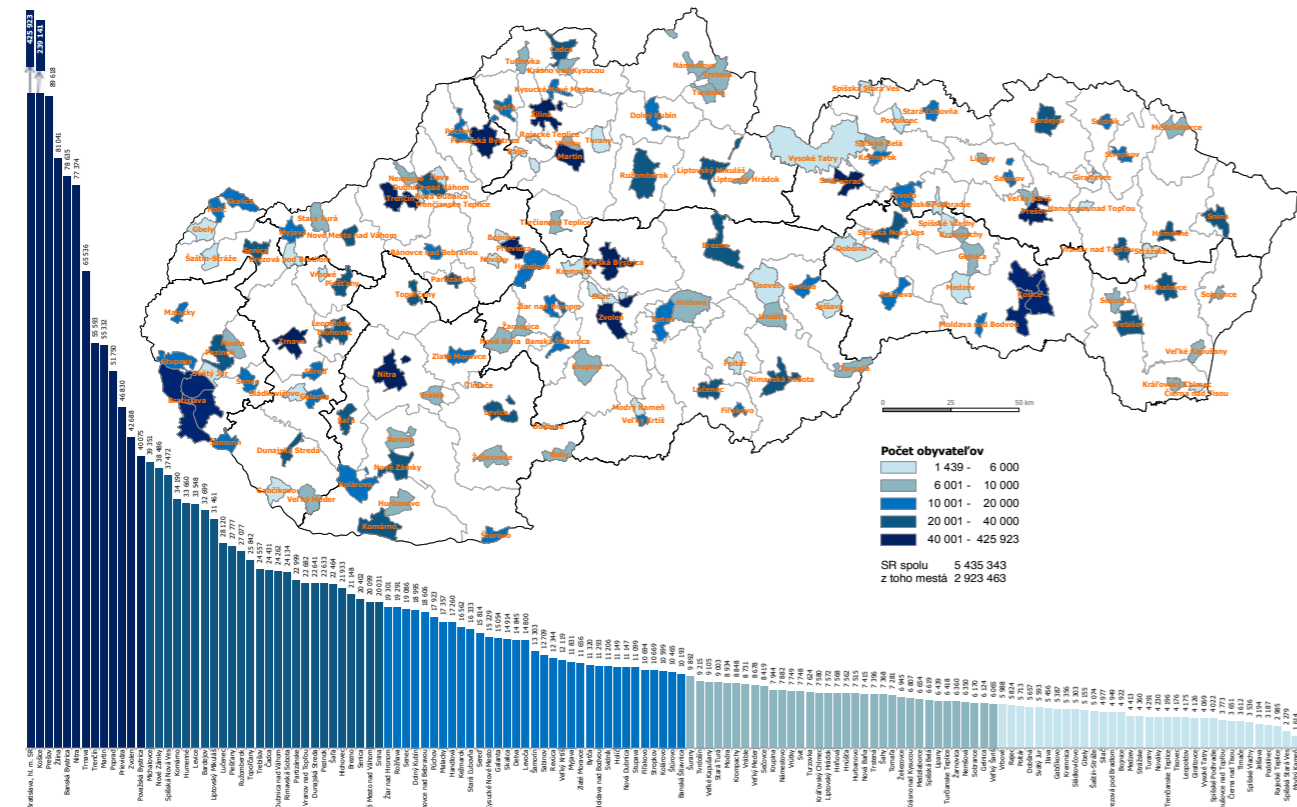
Spolupráca: MZ SR

Príloha č.1

Súčasný stav miest – mapové podklady

1 Polycentrická sídelná štruktúra miest SR

1.1 Mestá SR podľa počtu obyvateľov a veľkostných skupín k 31. 12. 2016¹

Podľa zákona č. 221/1996 Z. z. o územnom a správnom usporiadaní SR s účinnosťou od 24. júla 1996 sú správnymi celkami Slovenskej republiky kraje (8 krajov), ktoré sa členia na 79 okresov. K 31. 12. 2016 bolo v Slovenskej republike 2 890 obcí (vrátane 3 vojenských obvodov), z nich 140 miest. Obec za mesto vyhlasuje NR SR na návrh vlády, podľa § 22 ods. 1 zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov. Od 1. 1. 2016 získali štatút mesta obce Gabčíkovo a Turany

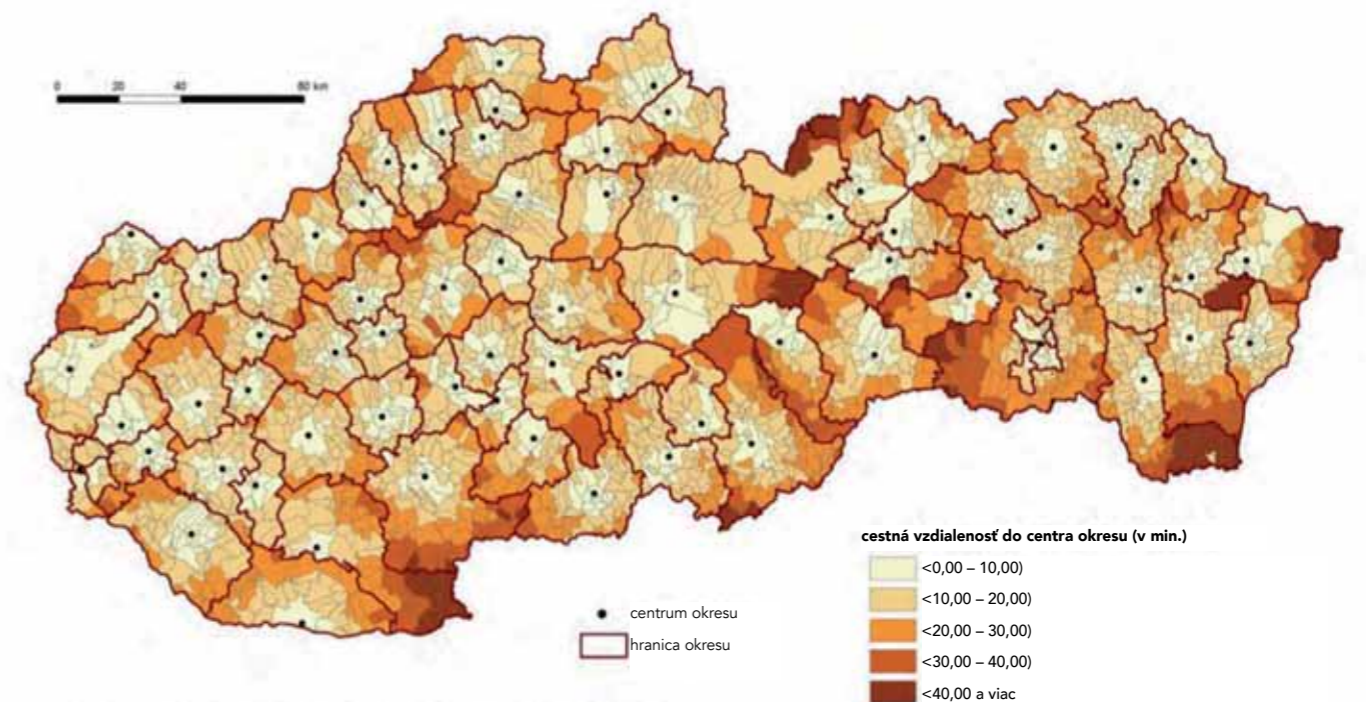
Oddelenie súborných publikácií a regionálnej štatistiky
Sekcia poskytovania štatistických produktov a služieb
Generálna riaditeľka sekcie: Oľga Dzianová
Autorka: Alena Vachová

Štatistický úrad SR
Miletičova 3 824 67 Bratislava
www.statistics.sk
Tel.: 02/50 236 335

¹ Zdroj: Štatistický úrad SR

2 Cestná doprava

2.1 Cestná vzdialenosť z obcí SR do centra okresu (v min)²

* okresy v zmysle územného a správneho usporiadania z roku 1996, v súčasnosti administratívne jednotky

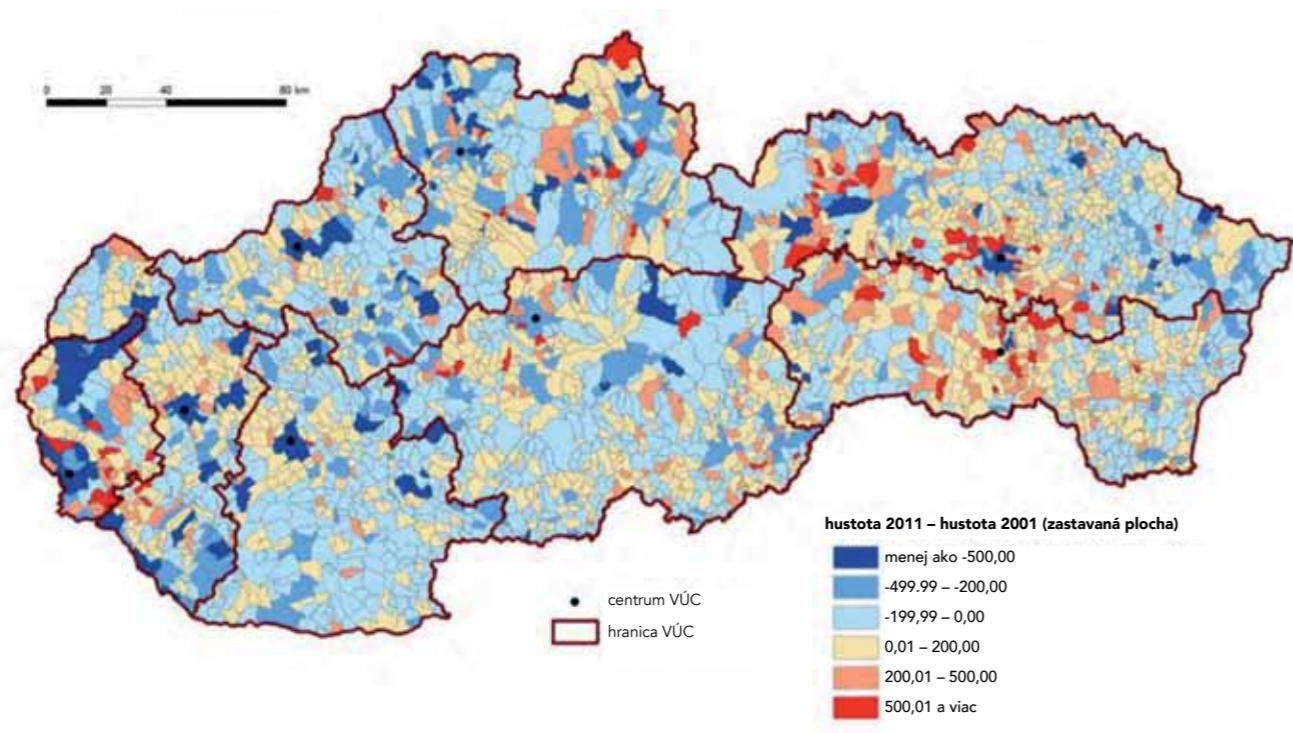
Cestná doprava je jedným z kľúčových faktorov rozvoja regiónov. Táto mapa poukazuje na hlavné charakteristiky cestnej siete na Slovensku, ako aj na dostupnosť jednotlivých regionálnych centier pre obyvateľov daných regiónov. Je možné pozorovať isté diferencie, vyplývajúce okrem iného aj z tvaru územia, ako aj prírodných podmienok.³

² Zdroj: Bilancia pohybu obyvateľstva podľa obcí 2009-2013 (In: Kol. autorov: Vymedzenie miest a mestských regiónov na Slovensku, vrátane zhodnotenia funkčných typov sídiel, na báze hustoty obyvateľstva, s použitím rastrovej technológie, Katedra humánnej geografie a demografie prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, štúdia 2014)

³ Kol. autorov: Vymedzenie miest a mestských regiónov na Slovensku, vrátane zhodnotenia funkčných typov sídiel, na báze hustoty obyvateľstva, s použitím rastrovej technológie, Katedra humánnej geografie a demografie prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, štúdia 2014)

3 Hustota zaľudnenia miest a ostatných obcí SR

3.1 Rozdiel hustoty zaľudnenia na zastavanú plochu medzi rokmi 2011 a 2001⁴

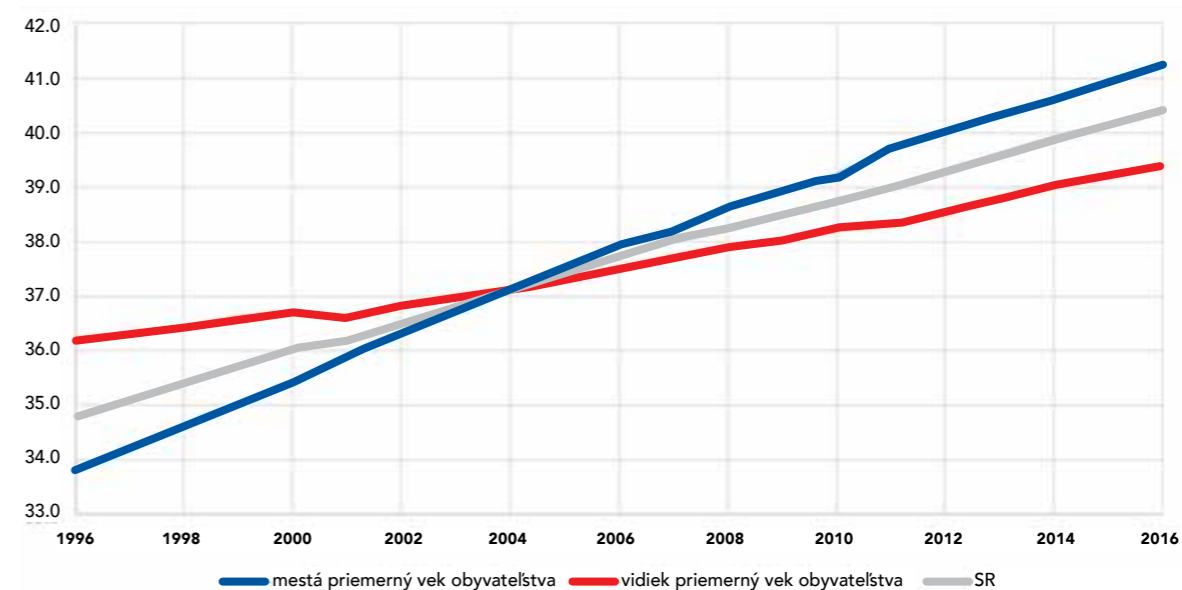
Pokles špecifickej hustoty zaľudnenia môžeme pozorovať v mestách, a naopak nárast hodnôt pozorujeme v priľahlých vidieckych obciach. Možno to chápať ako jasný prejav procesov suburbanizácie, ktoré v súčasnosti intenzívne prebiehajú v zázemí veľkých miest. Najviac badateľný je tento jav na príklade všetkých centier vyšších územných celkov, teda veľkých miest, pre ktoré sú tieto procesy typické.⁵

(pozri aj 3.3 Vývoj relatívnych ukazovateľov pohybu obyvateľstva v mestách a ostatných obciach v období rokov 2011 – 2015)

⁴ Kol. autorov: Vymedzenie miest a mestských regiónov na Slovensku, vrátane zhodnotenia funkčných typov sídiel, na báze hustoty obyvateľstva, s použitím rastrovej technológie, Katedra humánnej geografie a demografie prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, štúdia 2014)

⁵ Kol. autorov: Vymedzenie miest a mestských regiónov na Slovensku, vrátane zhodnotenia funkčných typov sídiel, na báze hustoty obyvateľstva, s použitím rastrovej technológie, Katedra humánnej geografie a demografie prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, štúdia 2014)

3.2 Vývoj priemerného veku obyvateľstva SR v období rokov 1996 – 2016⁶

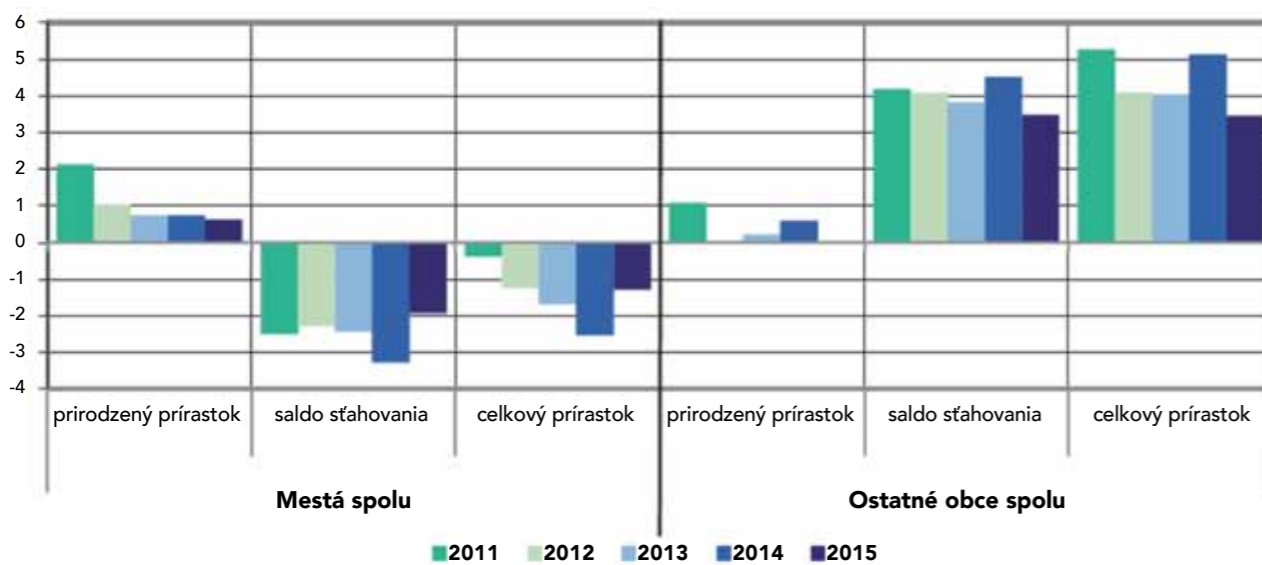

V posledných dvoch dekádach došlo na území SR k výrazným zmenám vo vekovej štruktúre obyvateľstva. Kým v roku 1996 bol priemerný vek vidieckeho obyvateľstva v porovnaní s mestským vyšší, dnes už platí opak. Dochádza k starnutiu populácie SR a zároveň priemerný vek mestskej populácie prevyšuje vek vidieckej. (pozri aj 4.3 Index starnutia)

⁶ Zdroj: Štatistický úrad SR

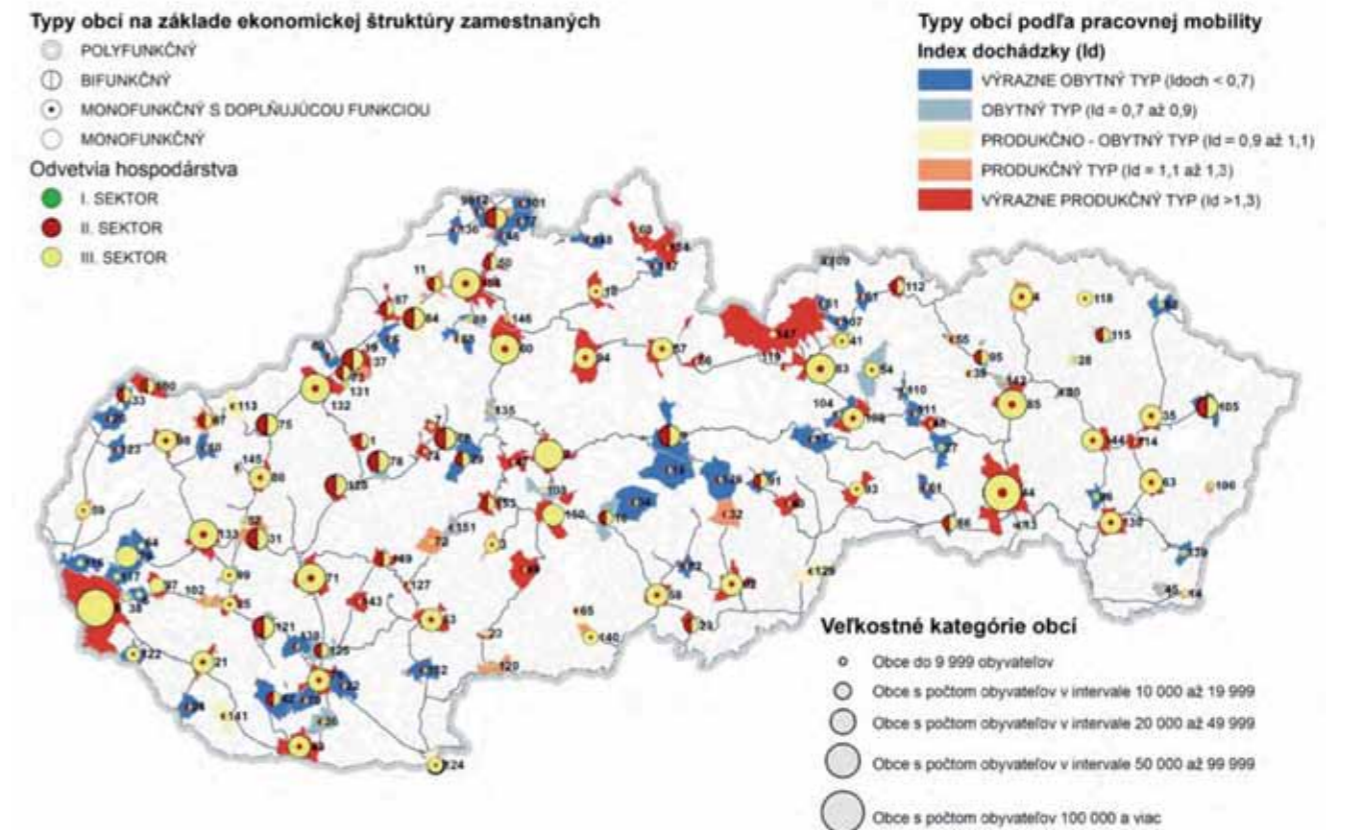
3.3 Vývoj relatívnych ukazovateľov pohybu obyvateľstva v mestách a ostatných obciach v období rokov 2011 – 2015⁷

Zmeny v reprodukčnom správaní obyvateľstva, starnutie populácie a sťahovania sa obyvateľov miest na vidiek jednoznačne poukazujú na koniec populačného rastu miest. Vývoj miest a ich sociálno-ekonomický rozvoj nemú byť nevyhnutne spojený s rastom počtu ich obyvateľov.⁸

4 Ekonomická štruktúra obyvateľov a pracovná mobilita

4.1 Funkčné typy miest a vidieckych obcí nad 5 000 obyvateľov⁹

V prípade pracovnej mobility platí skutočnosť, že čím je obec menšia, je pravdepodobnejšie, že v nej prevažuje obytný charakter na úkor produkčného. Tento jav môže byť ešte umocňovaný geografickou blízkosťou väčších sídel. Čím je obec väčšia, nadobúda v nej väčší význam sektor služieb na úkor druhého sektora. Existujú však aj výnimky v podobe sídel, ktoré vykazujú bifunkčný charakter s veľkým zastúpením priemyselnej výroby.¹⁰

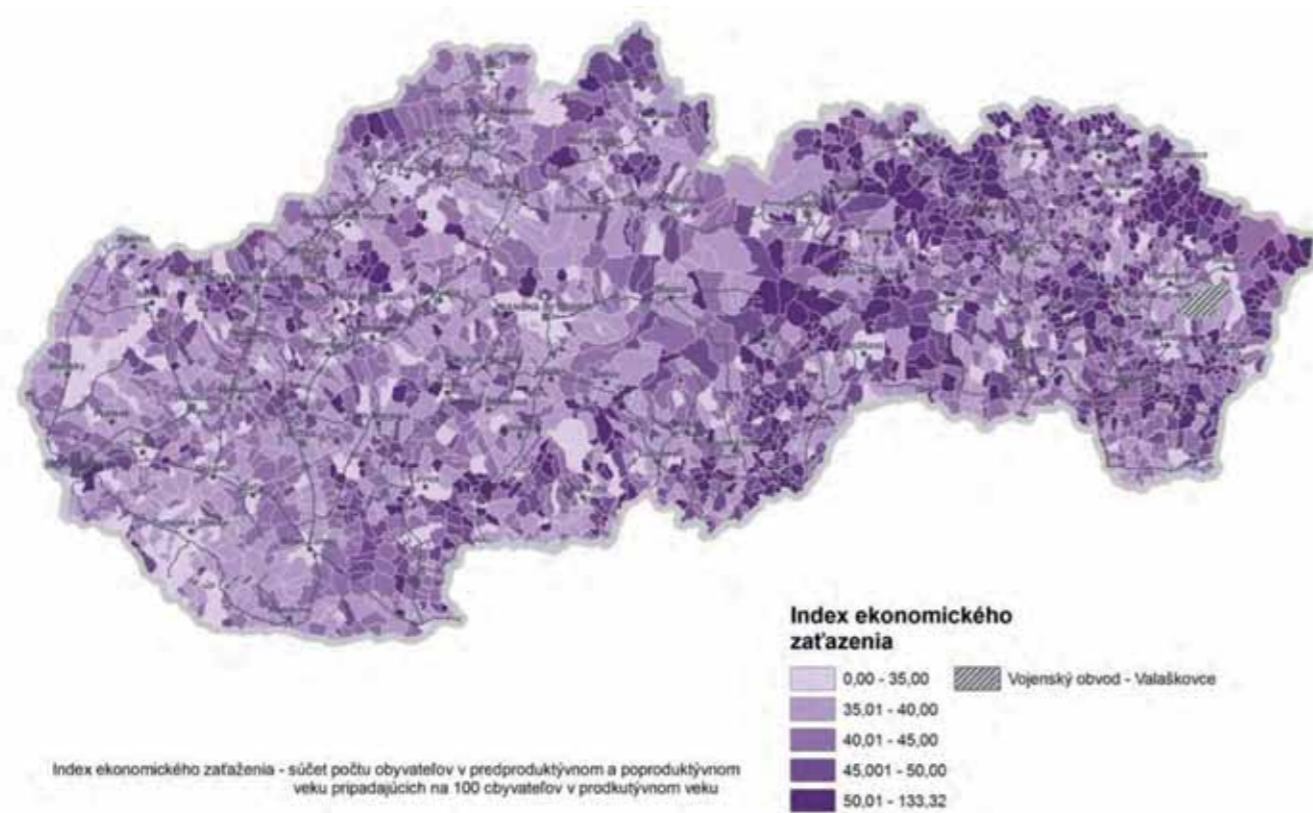
⁷ Zdroj: Kol. autorov: Demografický obraz najväčších miest Slovenska, INFOSTAT - Inštitút informatiky a štatistiky 2016

⁸ Národná správa o rozvoji miest SR pre potreby konferencie HABITAT III, Ministerstvo dopravy a výstavby SR, Bratislava 2017

⁹ Zdroj: Kol. autorov: Vymedzenie miest a mestských regiónov na Slovensku, vrátane zhodnotenia funkčných typov sídiel, na báze hustoty obyvateľstva, s použitím rastrovej technológie, Katedra humánnej geografie a demografie prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, štúdia 2014)

¹⁰ Kol. autorov: Vymedzenie miest a mestských regiónov na Slovensku, vrátane zhodnotenia funkčných typov sídiel, na báze hustoty obyvateľstva, s použitím rastrovej technológie, Katedra humánnej geografie a demografie prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, štúdia 2014)

4.2 Zaťaženie produktívnej zložky obyvateľstva ostatnými zložkami – Index ekonomického zaťaženia¹¹

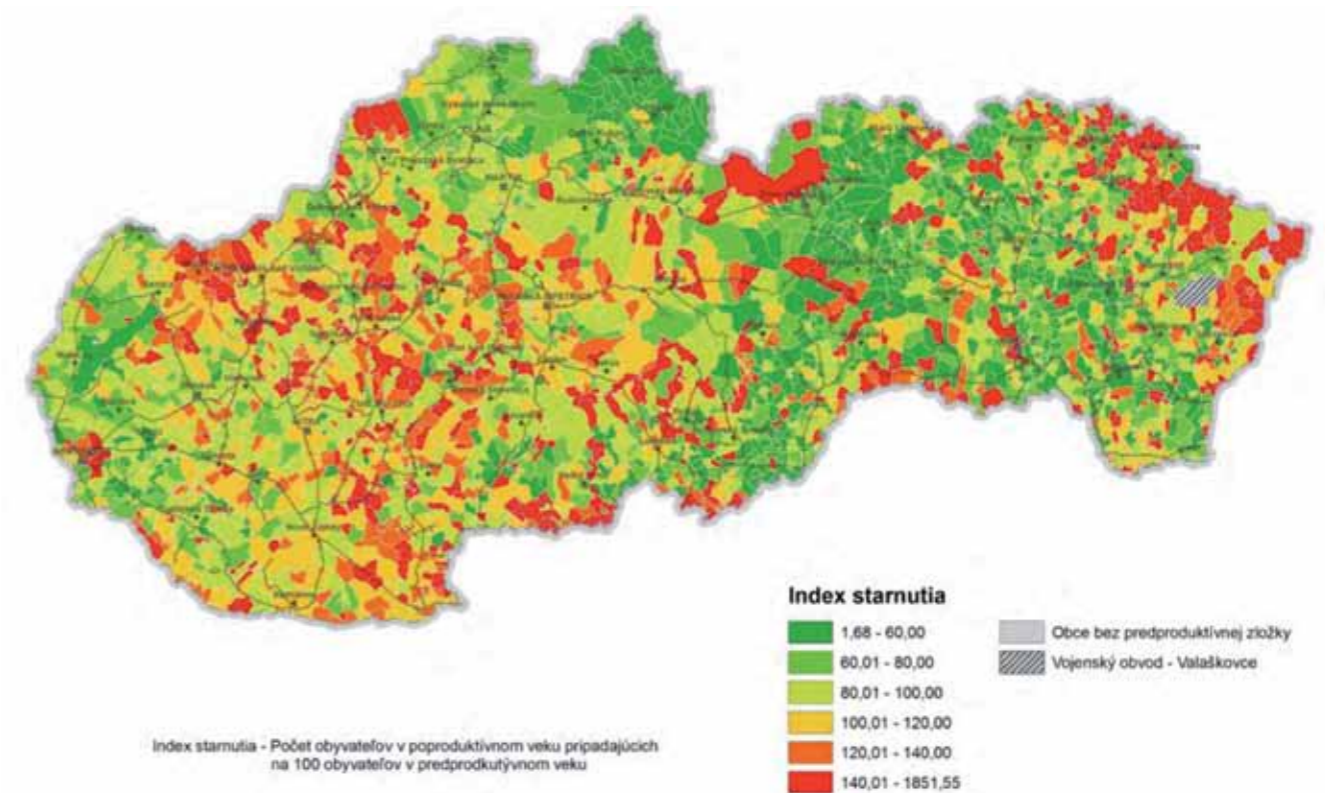

Index ekonomického zaťaženia poukazuje na zaťaženie produktívnej zložky obyvateľstva ostatnými zložkami a v kombinácii s indexom starnutia umožňuje identifikovať, ktorá zložka neproduktívnej populácie zaťažuje produktívnu časť populácie.¹²
(pozri aj: 3.3 Starnutie obyvateľstva SR – Index starnutia)

¹¹ Zdroj: Bilancia pohybu obyvateľstva podľa obcí 2009-2013 (In: Kol. autorov: Vymedzenie miest a mestských regiónov na Slovensku, vrátane zhodnotenia funkčných typov sídiel, na báze hustoty obyvateľstva, s použitím rastrovej technológie, Katedra humánnej geografie a demografie prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, štúdia 2014)

¹² Kol. autorov: Vymedzenie miest a mestských regiónov na Slovensku, vrátane zhodnotenia funkčných typov sídiel, na báze hustoty obyvateľstva, s použitím rastrovej technológie, Katedra humánnej geografie a demografie prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, štúdia 2014)

4.3 Starnutie obyvateľstva SR – Index starnutia¹³

Silnejšie ekonomické zaťaženie spôsobené predovšetkým predproduktívnu zložkou populácie je zrejmé najmä v regiónoch Oravy, Spiša, Šariša a časti Zemplína a Gemera. Tieto oblasti sa vyznačujú vysokým prirodzeným prírastkom a populácia je tu relatívne mladá. Väčšie hodnoty indexu sa nachádzajú aj vo viacerých mestských častiach Bratislavy a Košíc. Tu je ekonomické zaťaženie produktívnej zložky spôsobené predovšetkým poproduktívnu zložkou populácie. Oblasti s nízkym indexom ekonomického zaťaženia a nízkym indexom starnutia predstavujú predovšetkým suburbánne oblasti Košíc a Bratislavy, niektoré obce stredného Považia. Tieto oblasti sú atraktívne pre migrantov, ktorí sú väčšinou v produktívnom veku. Títo migranti sa zároveň vyznačujú pronatalitným správaním, čo posilňuje predproduktívnu zložku populácie, čo má za následok nízke hodnoty indexu starnutia.¹⁴

¹³ Zdroj: Bilancia pohybu obyvateľstva podľa obcí 2009-2013 (In: Kol. autorov: Vymedzenie miest a mestských regiónov na Slovensku, vrátane zhodnotenia funkčných typov sídiel, na báze hustoty obyvateľstva, s použitím rastrovej technológie, Katedra humánnej geografie a demografie prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, štúdia 2014)

¹⁴ Kol. autorov: Vymedzenie miest a mestských regiónov na Slovensku, vrátane zhodnotenia funkčných typov sídiel, na báze hustoty obyvateľstva, s použitím rastrovej technológie, Katedra humánnej geografie a demografie prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského, štúdia 2014)

Príloha č. 2

Vnímanie rozvojových potrieb mestskými samosprávami – výsledky dotazníkového prieskumu

V období november 2013 – február 2014 realizovalo MDVRR SR prieskum o rozvojových prioritách slovenských miest. Oslovených bolo 138 miest, z ktorých odpovedalo 108. Do prieskumu sa zapojili všetky krajské mestá, 56 okresných miest z celkového počtu 63 a 44 ostatných miest z celkového počtu 67. Cieľom prieskumu bolo najmä zistiť, ktoré oblasti mestá považujú za kľúčové pre svoj rozvoj, ako vnímajú svoje rozšírené kompetencie, podľa čoho sa rozhodujú pri príprave projektov a ako spolupracujú s rôznymi partnermi.

Prieskum vznikol v čase prípravy nového programového obdobia a pred podpísaním Partnerskej dohody SR na roky 2014 – 2020, ktorá je základným progra-

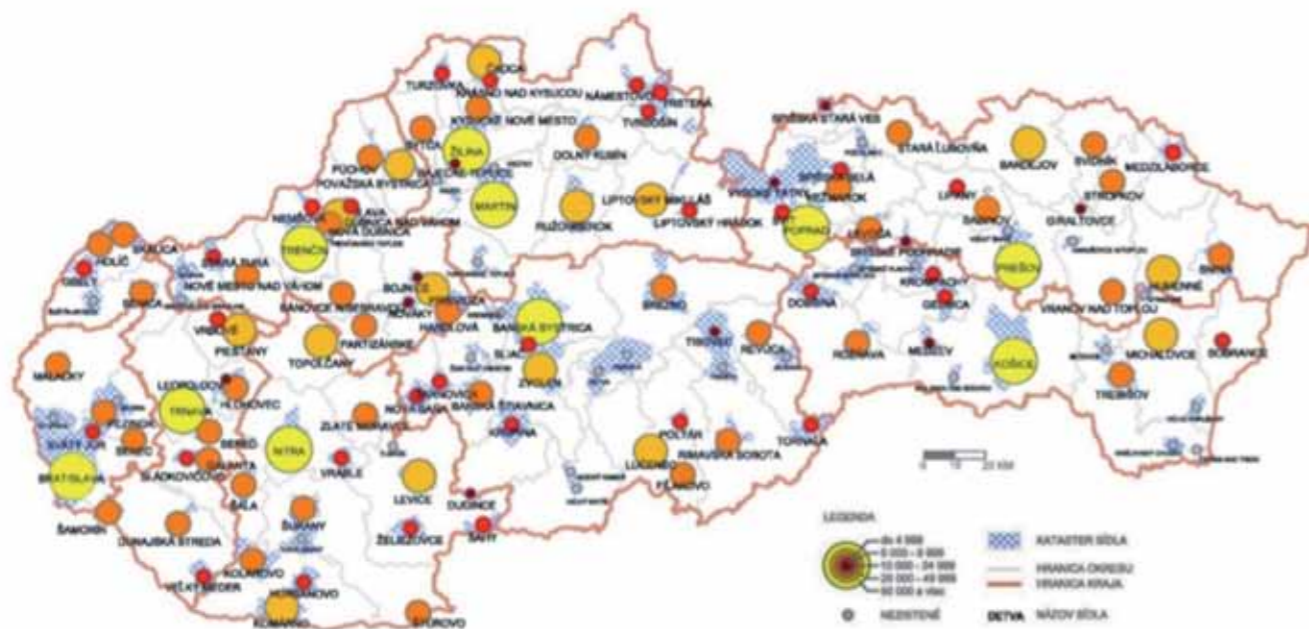
movým dokumentom pre riadenie pomoci zo štrukturálnych a investičných fondov EÚ (EŠIF) a rozpracovanosť jednotlivých operačných programov bola iba v počiatočnom štádiu. Na základe tejto skutočnosti je možné predpokladať, že respondenti dotazníka (mestá) neboli ovplyvnení investičnými prioritami a výberom oprávnených aktivít jednotlivých operačných programov. Na druhej strane to nevylučuje, že mestá očakávali kontinuitu oprávnených aktivít z končiaceho sa programového obdobia. Ministerstvo, ktoré prieskum organizovalo, mohlo byť vnímané ako správny adresát na vyjadrenie potrieb v oblasti dopravnej infraštruktúry, avšak absolútna prevaha týchto potrieb jednoznačne svedčí o tom, že táto potreba je v úvahách o rozvoji miest dominantná.

Prieskum sa okrem iného pýtal na počty denne prítomného obyvateľstva v mestách. Táto otázka vychádzala z predpokladu, že mestá poskytujú služby pre viac obyvateľov než počet prihlásených k trvalému pobytu. Údaje, ktoré dotazník zozbieral sú síce subjektívne, ale vzhľadom na to, že žiadne hodnoverné údaje neexistujú a predpokladáme, že mestá odpovedali na základe reálneho poznania situácie, uvážiac početnosť odpovedí je možné výsledok zisťovania považovať za reprezentatívny.

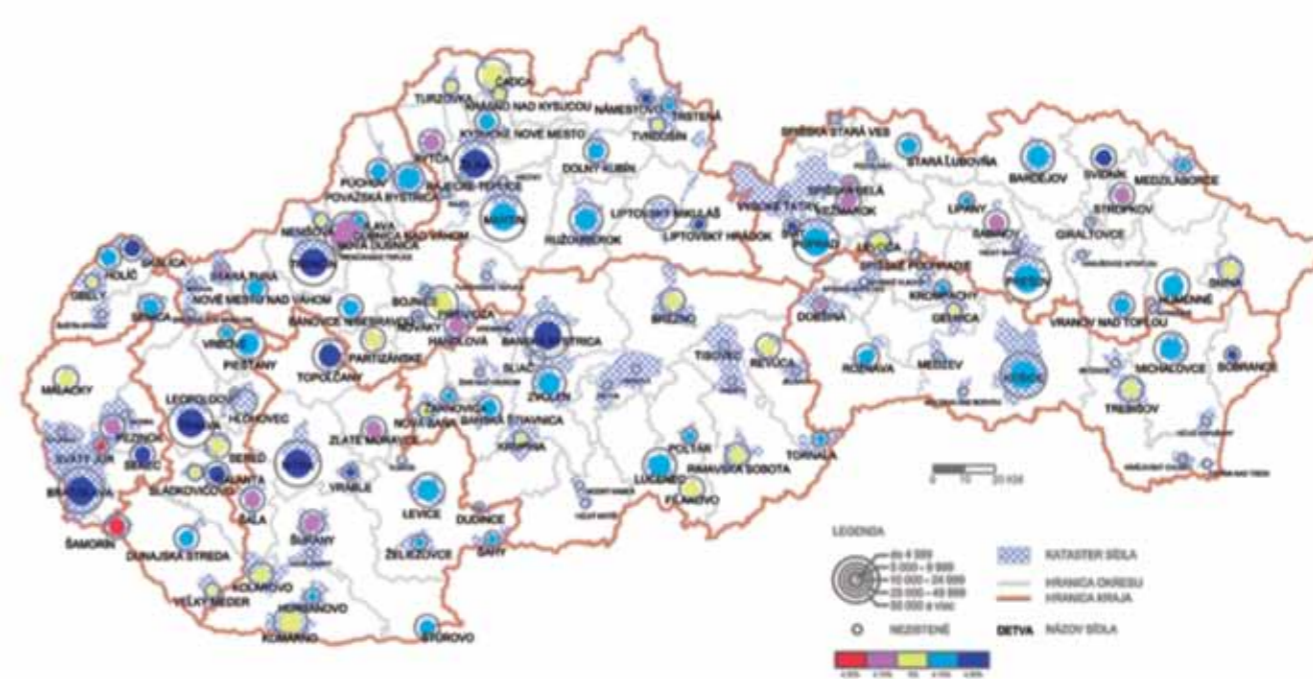
Z odpovedí je zrejmé, že väčšina respondentov sa domnieva, že počet ľudí v meste počas dňa je vyšší než oficiálny počet obyvateľov. Ide pritom nielen o najväčšie mestá ale i o mestá ostatných veľkostných

kategórií, z čoho možno usúdiť, že aj menšie mestá majú kapacitu pôsobiť ako ekonomické centrá (napr. Vráble, Námestovo, Liptovský Hrádok, Sobrance). Zároveň sa ukazuje, že najvýraznejší nárast počtu ľudí počas dňa pociťujú mestá v západnej časti Slovenska. Na druhej strane je tiež evidentné, že sú mestá, v ktorých počet ľudí počas dňa klesá, čo je nepochybne spôsobené dochádzkou za prácou do väčších miest (Šamorín, Šaľa, Šurany, Kežmarok, Sabinov). Tieto údaje sú dôležité, pretože ukazujú počet obyvateľov, ktorí môžu byť zasiahnutí zmenami v politike rozvoja miest na Slovensku.

Mapa č. 1: Mapa miest, ktoré sa zapojili do dotazníkového prieskumu

Mapa č. 2: Počet denne prítomného obyvateľstva

Rozvojové priority slovenských miest

Významným poznatkom bolo vyjadrenie miest o tom, ktoré aktivity plánujú v období 2014 – 2020 realizovať a ktoré realizovali v období 2007 – 2013. Nasledovná tabuľka dokumentuje percentuálne vyjadrenie miest, ktoré označili plánované a realizované aktivity v jednotlivých položkách a ich celkové poradie (od 1 do 53) medzi prioritami:

Tabuľka č. 1: Rozvojové priority slovenských miest v období 2007 – 2013 a 2014 – 2020

SPRÁVA	2014 – 2020	Poradie (1-53)	2007 – 2013	Poradie (1-53)
posilnenie spolupráce samosprávy mesta s ďalšími zainteresovanými	73%	18	54%	30
zlepšenie prístupu k službám a informáciám samosprávy , elektronizácia	87%	3	60%	23
posilnenie inštitucionálnych kapacít a efektivity výkonu samosprávy	56%	35	43%	38
budovanie značky mesta, propagácia	77%	14	67%	16

SLUŽBY A INFRAŠTRUKTÚRA	2014 – 2020	Poradie (1-53)	2007 – 2013	Poradie (1-53)
kapitálové investície do sociálnej infraštruktúry	65%	27	51%	33
terénne poskytované sociálne služby	68%	24	72%	13
pobytové sociálne služby	47%	41	45%	36
kapitálové investície do vzdelávacej infraštruktúry	65%	28	79%	8
skvalitňovanie procesu predškolského vzdelávania	71%	22	72%	12
skvalitňovanie procesu základného vzdelávania	73%	19	85%	5
skvalitňovanie procesu stredoškolského vzdelávania	21%	49	9%	49
skvalitňovanie procesu vysokoškolského vzdelávania	7%	53	3%	53
skvalitňovanie a rozširovanie celoživotného vzdelávania	36%	44	31%	45
kapitálové investície do zdravotnej infraštruktúry	30%	46	31%	44
skvalitňovanie poskytovania zdravotníckych služieb	30%	47	22%	47
kapitálové investície do športových zariadení	88%	2	76%	10
kapitálové investície do kultúrnych zariadení	79%	11	67%	17
kapitálové investície do voľnočasových zariadení	67%	26	60%	22

podpora kultúry, umenia, športu, voľnočasových aktivít	78%	12	76%	11
cestné komunikácie na území mesta	91%	1	86%	3
cestné komunikácie v príslušnom území mesta	40%	43	33%	42
riešenie statickej dopravy	73%	20	58%	27
skvalitňovanie organizácie dopravy	60%	31	52%	32
skvalitňovanie verejnej dopravy	48%	40	34%	41
budovanie a údržba cyklotrás	86%	5	55%	29
skvalitňovanie podmienok pre pešiu dopravu	78%	13	66%	18
bytová výstavba	65%	29	58%	26
poskytovanie nájomného bývania	71%	23	64%	19
skvalitňovanie obchodnej siete	33%	45	30%	46
skvalitňovanie ostatných služieb	43%	42	35%	40
zvyšovanie bezpečnosti občanov	85%	6	83%	6
aktívne začleňovanie sociálne ohrozených skupín obyvatelov	68%	25	55%	28

ŽIVOTNÉ PROSTREDIE A OCHRANA ZDROJOV	2014 – 2020	Poradie (1-53)	2007 – 2013	Poradie (1-53)
kanalizácia, zásobovanie vodou	60%	32	68%	14
odpadové hospodárstvo	83%	10	81%	7
podpora separovaného zberu	84%	8	88%	2
zvyšovanie kvality ovzdušia	52%	38	53%	31
dekontaminácia znečistených lokalít	25%	48	13%	48
protipovodňová ochrana	61%	30	59%	25
adaptačné opatrenia na zmenu klímy	18%	51	5%	52
revitalizácia vybraných území	60%	33	46%	35
obnova a údržba verejných priestorov	84%	9	89%	1
obnova a údržba zelene	87%	4	85%	4
obnova a údržba kultúrneho dedičstva	77%	15	68%	15
znižovanie energetickej náročnosti budov	85%	7	77%	9
využívanie energie z obnoviteľných zdrojov	55%	37	38%	39
znižovanie energetickej náročnosti technickej infraštruktúry	56%	36	47%	34

EKONOMIKA	2014 – 2020	Poradie (1-53)	2007 – 2013	Poradie (1-53)
podpora prílevu investícií	72%	21	63%	20
podpora tvorby pracovných miest	75%	16	61%	21
podpora malého a stredného podnikania	60%	34	43%	37
zakladanie a podpora sociálnych podnikov	19%	50	8%	50
investície do inovácií a výskumu	12%	52	6%	51
kapitálové investície do zariadení pre cestovný ruch	49%	39	31%	43
podpora služieb cestovného ruchu	74%	17	59%	24

Z výsledkov prieskumu vyplynulo, že najväčšou **prioritou miest je riešenie cestných komunikácií** na území mesta, kapitálové investície do športových zariadení, obnova a údržba zelene, ale aj zlepšenie prístupu k službám a informáciám, budovanie a údržba cyklotrás. Práve posledné dve zmienené kategórie oproti obdobiu 2007 – 2013 stúpili na dôležitosť. Naopak, na najnižšiu priečku v rebríčku priorít sa dostalo skvalitňovanie procesu vysokoškolského vzdelávania, zakladanie a podpora sociálnych podnikov, investície do inovácií a výskumu a skvalitňovanie stredoškolského vzdelávania. Z prieskumu tiež vyplynul celkovo nízky záujem o spomenuté oblasti, a to aj z pohľadu potreby spolupráce s inými aktérmi. Je to možné vysvetliť tým, že v týchto oblastiach mestá nemajú priame kompetencie.

Markantne nízko tiež boli hodnotené adaptačné opatrenia na zmenu klímy, pričom paradoxne vysokú prioritu dosiahli aktivity, ktoré k adaptácii priamo prispievajú ako napríklad obnova a údržba zelene či dokonca pôsobia na zníženie zdrojov skleníkových plynov (znižovanie energetickej náročnosti budov, využívanie energie z obnoviteľných zdrojov). Toto zistenie svedčí o nízkej informovanosti miest o podstate adaptačných opatrení na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy.

Zisťované boli aj odpovede na otázku, s ktorými aktérmi (podnikatelia, štát, iní aktéri) by mesto chcelo v daných oblastiach spolupracovať, pričom môže ísť aj o aktivity, ktoré nie sú v kompetencii mesta. Pri piatich najčastejšie uvádzaných rozvojových prioritách miest pre obdobie 2014 – 2020 samosprávy uviedli, že rozvoj v oblasti dopravy – **cestné komunikácie na území mesta** – vidia najmä v spolupráci so štátnou úrovňou. Budovanie a údržba cyklotrás, ako ďalšia z priorít, je opäť témou na spoluprácu so štátom, ale vo vysokej miere i s inými aktérmi a čiastočne i s podnikateľským sektorom. Takisto i zabezpečenie obnovy a údržby zelene v meste vidia samosprávy v súčinnosti všetkých troch spomenutých aktérov, pričom je znovu väčší dôraz kladený na úlohu štátu. Inou významnou oblasťou spolupráce mesta so štátom je **zlepšenie prístupu k službám a informáciám samosprávy, elektronizácia**. A napokon kapitálové investície do športových zariadení sú témou, pri ktorej je podľa odpovedí miest potrebná spolupráca nielen so štátnou úrovňou ale i s podnikateľmi.

Ďalšie dôležité oblasti pre spoluprácu mesta s podnikateľmi sú budovanie značky a propagácia mesta a v ekonomickej oblasti podpora rozvoja cestovného ruchu a tvorby pracovných miest, pričom na podpore

tvorby pracovných miest chcú mestá výrazne spolupracovať aj so štátom. Zvyšovanie bezpečnosti občanov a investície do vzdelávania sú popri už spomenutej podpore tvorby pracovných miest a elektronizácii dve najvýznamnejšie oblasti spolupráce mesta a štátnej úrovne.

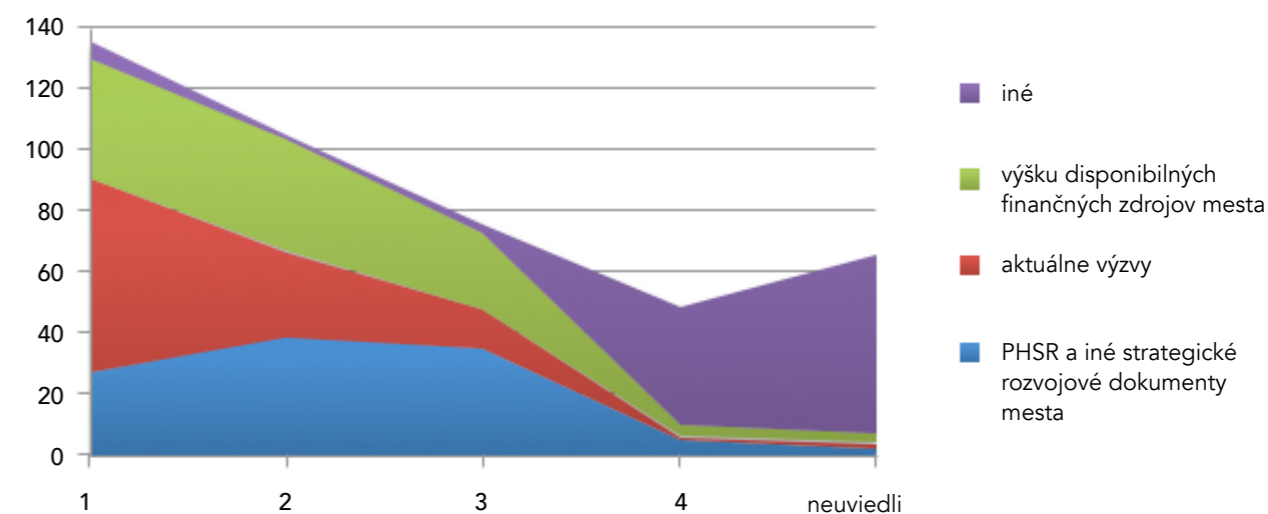
Rozhodovanie o rozvojových projektoch

Rozhodnutia o smerovaní rozvoja (graf č. 1) sú v 108 slovenských mestách prevažne iniciované volenými predstaviteľmi mesta alebo vyplývajú z plnenia kompetencií. V menšej miere vyplývajú z expertných odporúčení. Pri príprave rozvojových dokumentov (graf č. 2) mestá zohľadňujú v prvom rade aktuálne výzvy a výšku disponibilných finančných zdrojov mesta a až potom Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR).

Zo 108 respondentov dotazníkového prieskumu na otázku **do akej miery sa reálne zohľadňuje Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja pri rozvoji mesta** odpovedalo 104. Napriek tomu, že išlo o otvorené odpovede, je možné ich zoskupiť do niekoľkých okruhov. Respondenti najčastejšie uvádzali, že PHSR je premietnutý do rozvojových dokumentov mesta (40 % odpovedí), dokument sa zohľadňuje systematicky každoročne, príp. v inej periodicite (33 %), ale častokrát sa k nemu pristupuje primerane k aktuálnym možnostiam mesta (16 % odpovedí). V niektorých prípadoch respondenti uviedli, že sa PHSR zohľadňuje, nešpecifikovali však, ako. V piatich prípadoch mestá odpovedali, že sa dokument zohľadňuje v malej miere až vôbec. Extrémnym príkladom je odpoveď „podľa politickej „nálady“ volených predstaviteľov mesta“.

Graf č. 1: Ako vznikajú rozhodnutia o rozvojových a investičných projektoch mesta (Pozn. – zoradené od 1 po 4, kde 1 je najčastejšie a 4 zriedkavo)

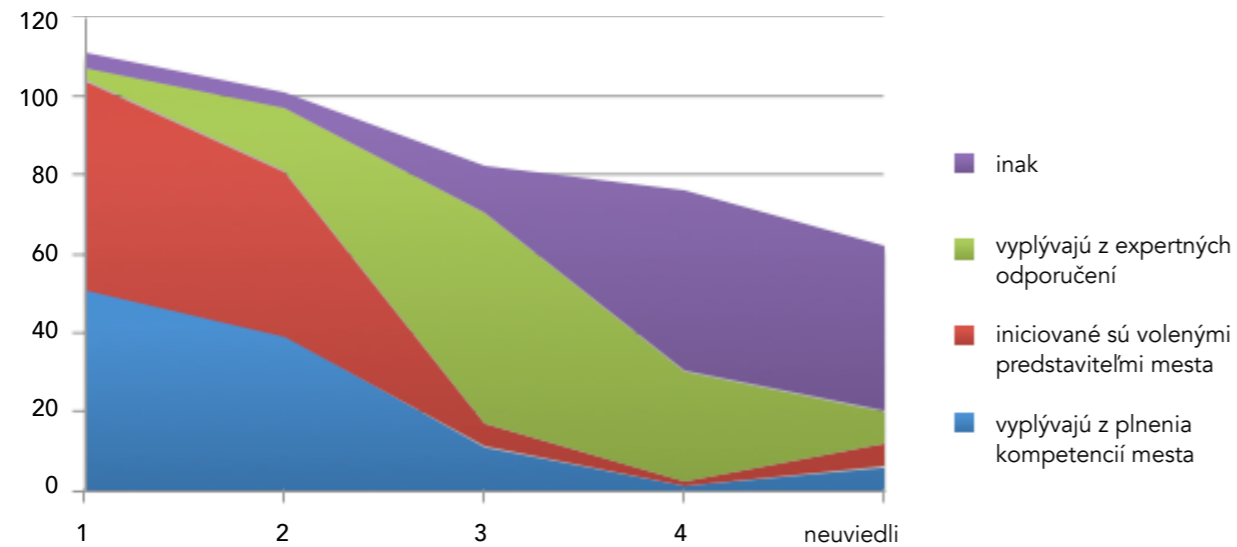
Pri príprave rozvojových projektov mesta zohľadňujú:

Graf č. 2: Čo zohľadňujú mestá pri príprave rozvojových projektov

(Pozn. – zoradené od 1 po 4 podľa dôležitosti, kde 1 je najdôležitejšie a 4 najmenej dôležité)

Ako vznikajú rozhodnutia o rozvojových a investičných projektoch mesta?

Je potrebné poznamenať, že vzhľadom na charakter otázky išlo často o subjektívne zhodnotenie stavu. Preto je možné, že dve podobné situácie sú zhodnotené rôznym spôsobom (Príklad: „PHSR je strategický dokument, pripravený dostatočne obsírne, aby zohľadňoval potreby rozvoja mesta“ a „PHSR je naplňovaný len formálne, nakoľko jeho formulácie nezohľadňujú reálny stav a potreby mesta, ale sú všeobecné, ...“).

Financovanie rozvojových projektov miest na Slovensku je podľa odpovedí 108 respondentov závislé najmä na finančných zdrojoch z fondov EÚ, menej na vlastných finančných prostriedkoch mesta a štátnych dotáciách. Pri porovnávaní skupín miest podľa veľkostných kategórií vidíme mierne odchýlky v odpovediach.

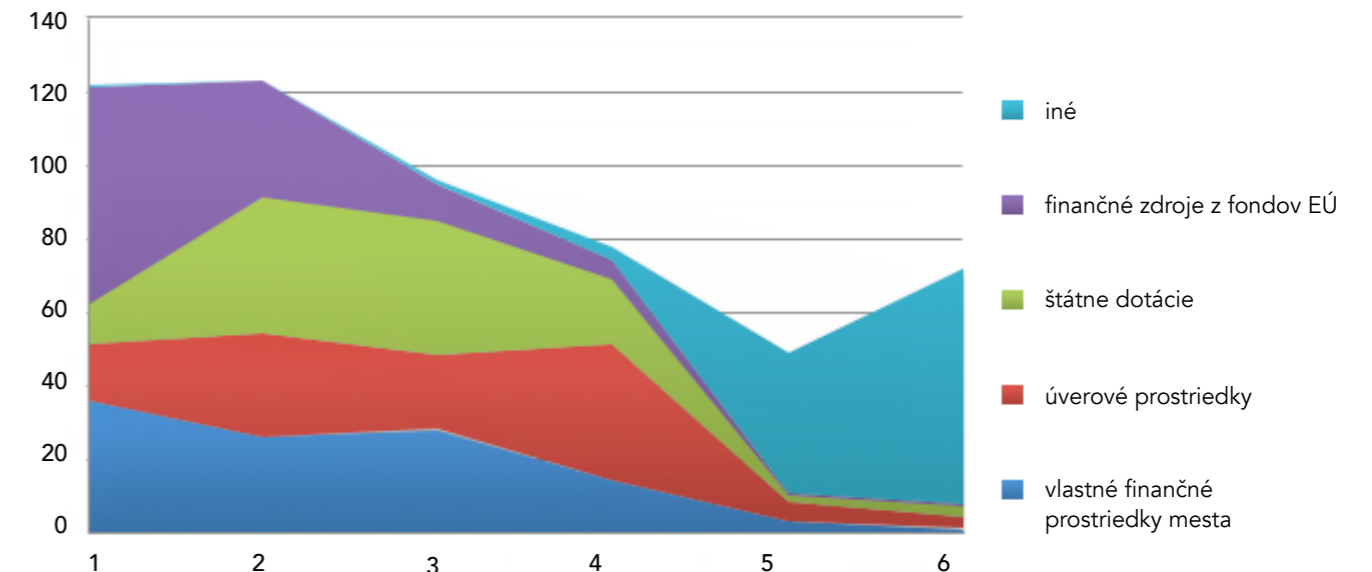
V kategórii miest do 5 tisíc obyvateľov zohrávajú najdôležitejšiu rolu vlastné finančné prostriedky mesta až potom zdroje EÚ. Naopak, v skupine 5 tis. – 9 999 obyvateľov sú najčastejšie využívané práve finančné zdroje z fondov EÚ a v skupine 10 tis. – 24 999 obyvateľov sa do popredia dostávajú i štátne dotácie.

98 respondentov uviedlo, ktoré z uskutočnených projektov považujú za najprínosnejšie pre mesto. Z odpovedí je zrejme, že ako najvýznamnejšie sú vnímané realizácie v oblasti rekonštrukcie vzdelávacích zariadení a modernizácie vzdelávacieho procesu (65 % odpovedí), revitalizácie verejných priestorov ako napr. centrálnych mestských zón a parkov (50 %), projekty v oblasti odpadového hospodárstva (30 %) a dopravnej infraštruktúry

Graf č. 3: Finančné zdroje na realizáciu rozvojových aktivít miest

(Pozn. – zoradené od 1 po 4 podľa dôležitosti, kde 1 je najdôležitejšie a 4 najmenej dôležité)

Z akých finančných prostriedkov sú realizované rozvojové aktivity mesta?

(30 %) a v sociálnej oblasti zriaďovanie a rekonštrukcia domovov dôchodcov, komunitných centier a iné (18 %).

Pri rozdelení priorít na päť základných oblastí – správa, služby, infraštruktúra, životné prostredie a ochrana zdrojov a ekonomika – vyplynulo, že mestá chcú zvýšiť svoju aktivitu v programovom období 2014 – 2020 vo všetkých oblastiach, najviac v správe a ekonomike a v infraštruktúre. V žiadnej z oblastí nedošlo k poklesu záujmu o aktivity.

Pri porovnaní programových období 2007 – 2013 a 2014 – 2020 môžeme pozorovať zmenu v prioritách miest veľkostnej kategórie 50 000 obyvateľov a viac. Mestá plánujú zvýšiť svoje aktivity v oblasti investícií do kultúrnych zariadení, poskytovaní ná-

jomného bývania, zvyšovania bezpečnosti občanov a v sociálnych oblastiach ako sú aktívne začleňovanie ohrozených skupín a kapitálové investície do sociálnej infraštruktúry. Znižuje sa aktivita v oblasti investícií do vzdelávacej infraštruktúry, skvalitňovania procesu predškolského a základného vzdelávania a investícií do voľnočasových zariadení. Zníženie záujmu o tieto aktivity môže byť spôsobené aj možnosťou investícií do jednotlivých oblastí v rámci programového obdobia 2007 – 2013.

Kompetencie miest

Rozšírenie kompetencií mestskej samosprávy vníma 89 miest pozitívne – prispieva k rozvoju mesta. Decentralizácia kompetencií prispieva k efektívnejšiemu

riešení problémov miest či skvalitneniu služieb pre občanov. Rozšírenie kompetencií obmedzuje v rozvoji 18 miest. Najčastejším problémom je nedostatok finančných prostriedkov potrebných na plnenie kompetencií samosprávy. Jedno mesto odpoveď neuviedlo. Mestá by do svojich kompetencií presunuli oblasť sociálnych služieb spolu s dostatočnými finančnými prostriedkami, oblasť cestných komunikácií, stredného školstva či živnostenského registra. Najväčšiu záťaž pre mestá predstavujú kompetencie v oblasti školstva, stavebného úradu, životného prostredia a v sociálnej oblasti.

Hlavné zistenia prieskumu:

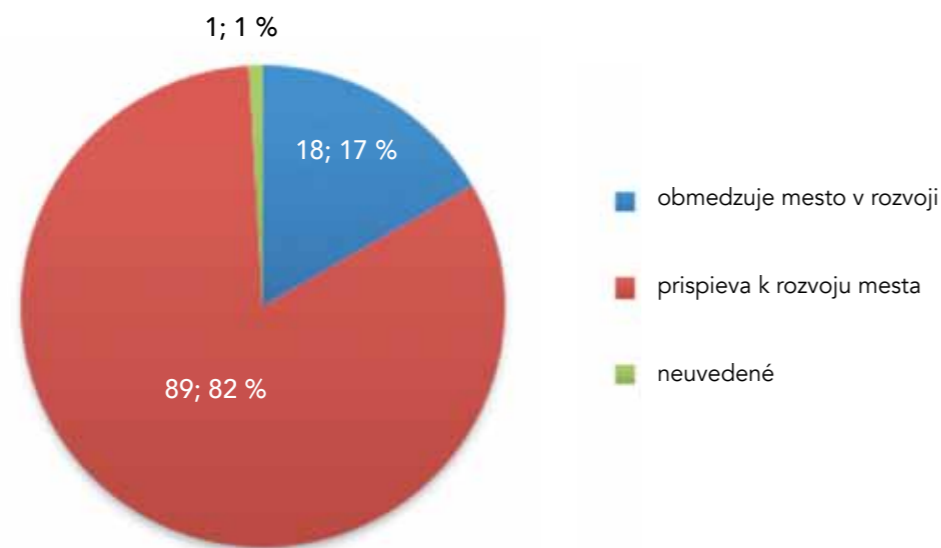
- mestá preferujú investičné priority na úkor mäkkých (neinvestičných) projektov*,
- finančné zdroje EÚ sú primárnymi prostriedkami pre financovanie rozvoja miest,

- inovácie a podpora výskumu, ako i adaptácia na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy nepatria medzi prioritné témy rozvoja slovenských miest**,
- rozšírenie kompetencií vnímajú mestá pozitívne aj napriek nedostatku finančných prostriedkov na ich výkon.

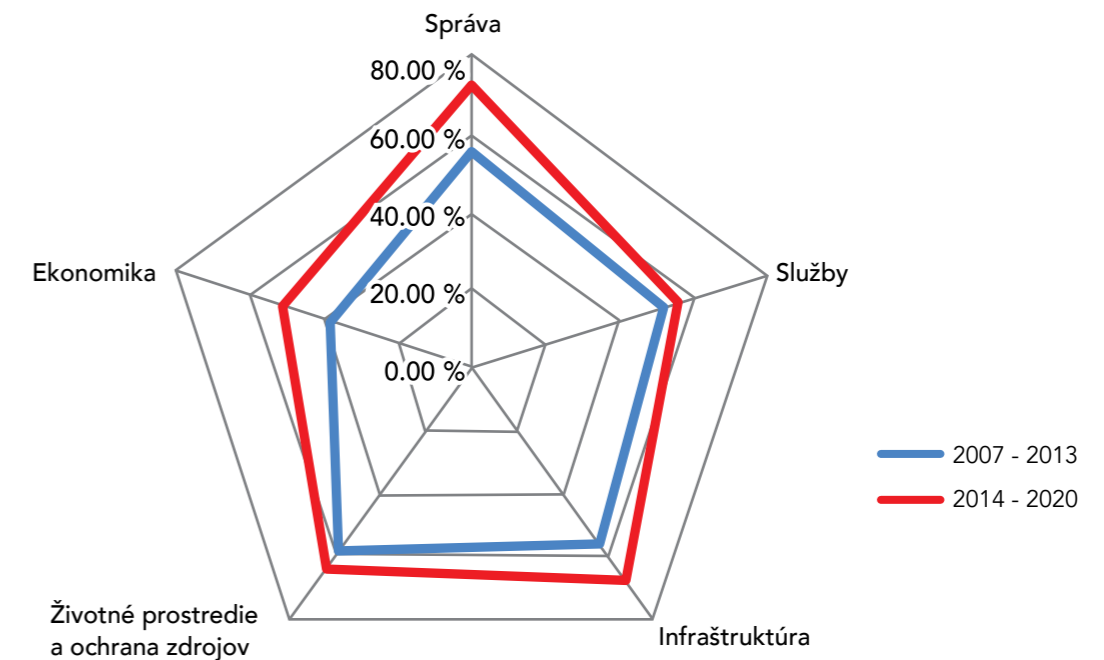
* vysvetlením tohto javu môže byť skutočnosť, že výsledky a návratnosť neinvestičných opatrení sú ťažšie merateľné a cesta k ich dosiahnutiu je dlhšia

** zistenie môže byť skreslené prípadnou nízkou informovanosťou miest o podstate adaptačných opatrení na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy (opatrenia, ktoré patria do oblasti adaptácie, ako sú zásobovanie vodou, protipovodňová ochrana, obnova a údržba zelene dosahovali v prieskume vyššie stupne priority)

Graf č. 4: Rozšírenie kompetencií mestskej samosprávy

Graf č. 5: Porovnanie piatich hlavných okruhov priorít miest v období 2007 – 2013 a 2014 – 2020

Príloha č. 3

Zoznam vybraných relevantných dokumentov súvisiacich s mestským rozvojom

- The New Urban Agenda (Nová urbánna agenda) prijatá na konferencii OSN o bývaní a udržateľnom mestskom rozvoji, 21. októbra 2016 v Quite
- The Pact of Amsterdam: Urban Agenda for the EU (Amsterdamský pakt: Urbánna agenda pre EÚ) prijatý na neformálnom zasadnutí ministrov zodpovedných za urbánne záležitosti, 30. mája 2016 v Amsterdame
- Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development (Transformujeme náš svet: 2030 agenda pre udržateľný rozvoj) prijatá na mimoriadnom samite OSN v New Yorku, 25. septembra 2015
- Declaration of Ministers towards the EU Urban Agenda (Deklarácia ministrov smerom k Urbánnej agende EÚ), schválená na Neformálnom zasadnutí ministrov EÚ zodpovedných za územnú súdržnosť a mestské záležitosti v Rige, 10. júna 2015
- Strategický rámec EUROCITIES 2014-2020: smerom k urbánnej agende pre EÚ, december 2014
- Správa komisie s názvom „Mestá budúcnosti: Investície v Európe“, Brusel, 17. – 18. februára 2014
- ‘Road map’ Plán vykonávania novej Územnej agendy schválený počas poľského predsedníctva v novembri 2011
- Territorial agenda of the EU 2020 (Územná agenda EÚ 2020) dohodnutá na Neformálnom zasadnutí ministrov zodpovedných za priestorové plánovanie a územný rozvoj, 19. mája 2011 v Gödöllő
- Toledo Declaration (Toledská deklarácia) prijatá na Neformálnom zasadnutí ministrov zodpovedných za mestské záležitosti, 22. júna 2010 v Toledě
- Stratégia „Európa 2020“, ktorá bola schválená Európskou radou 17. júna 2010 v nadväznosti na oznámenie Komisie „Európa 2020: Stratégia pre inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast“ z 3. marca 2010 (COM (2010) 2020); a obnovená „Stratégia trvalo udržateľného rozvoja EÚ“, ktorú Európska rada prijala 15. – 16. júna 2006
- ‘Marseille Declaration’ (Marseillská deklarácia) prijatá na Neformálnom zasadnutí ministrov zodpovedných za mestské záležitosti, 25. novembra 2008
- European Urban Charter II. Manifesto for a new Urbanity (II. manifest pre novú urbanitu Európskej urbánnej charty), prijatý Kongresom miestnych a regionálnych orgánov (CLARE) pri príležitosti 15. plenárneho zasadnutia v Štrasburgu, 29. mája 2008
- Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, podpísaná v Lisabone 13. decembra 2007 a ktorá vstúpila do platnosti 1. decembra 2009
- ‘Territorial Agenda of the EU – Towards a More Competitive and Sustainable Europe of Diverse Regions’ (Územná agenda EÚ – smerom k konkurencieschopnejšej a udržateľnej Európe rozmanitých regiónov) prijatá na Neformálnej rade ministrov zodpovedných za priestorové plánovanie a mestské záležitosti v Lipsku, 24. – 25. mája 2007
- ‘Leipzig Charter on sustainable European cities’ (Lipská charta o udržateľných európskych mestách), prijatá na Neformálnej rade ministrov zodpovedných za priestorové plánovanie a mestské záležitosti v Lipsku, 24. – 25. mája 2007
- ‘Bristol Accord’ prijatý na Neformálnej rade ministrov o udržateľných spoločenstvách v Bristole, 6. – 7. decembra 2005
- ‘Urban Acquis’ (Mestské acquis) prijaté na Neformálnej rade ministrov zodpovedných za územnú súdržnosť v Rotterdame, 29. novembra 2004
- ‘Lille Action Programme’ (Akčný program z Lille) prijatý na Neformálnej rade ministrov zodpovedných za mestské záležitosti v Lille, 3. novembra 2000
- ‘European Spatial Development Perspective – Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union’ (Európska perspektíva priestorového rozvoja – Smerom k vyváženému a udržateľnému rozvoju územia Európskej únie) dohodnutý na Neformálnej rade ministrov zodpovedných za priestorové plánovanie v Postupime, máj 1999
- Charta európskych miest, ktorá bola prijatá Radou európskej stálej konferencie miestnych a regionálnych orgánov Európy (CLRAE) 18. marca 1992, stretnutie sa konalo počas výročného plenárneho Kongresu miestnych a regionálnych orgánov (CLRAE 17. – 19. marca 1992, Štrasburg)

Príloha č. 4

Cieľ 11 Agendy 2030 a udržateľný rozvoj miest

V oblasti mestského rozvoja je dôležitý cieľ 11 Agendy 2030, podľa ktorého majú byť mestá a ľudské sídla inkluzívne, bezpečné, odolné a udržateľné. Cieľ 11 je rozpracovaný do nasledovných čiastkových cieľov:

- Do roku 2030 zabezpečiť pre všetkých prístup k primeranému, bezpečnému a cenovo dostupnému bývaniu a základným službám a vylepšiť zanedbané chudobné sídliská.
- Do roku 2030 poskytnúť prístup k bezpečným, cenovo dostupným, prístupným a udržateľným dopravným systémom pre všetkých, zlepšiť bezpečnosť na cestách, obzvlášť rozširovaním verejnej dopravy, s osobitnou pozornosťou venovanou potrebám ľudí v zraniteľných situáciách, žien, detí, osôb s postihnutím a starších osôb.
- Do roku 2030 zvýšiť inkluzívnu a udržateľnú urbanizáciu a kapacitu pre participatívne, integrované a udržateľné plánovanie a manažovanie ľudských sídel vo všetkých krajinách.
- Posilniť snahy chrániť a ochraňovať kultúrne a prírodné dedičstvo sveta.
- Do roku 2030 podstatne znížiť počet úmrtí a počet zasiahnutých ľudí a podstatne znížiť priame ekonomické straty vzhľadom na globálny hrubý domáci produkt, spôsobené katastrofami, vrátane katastrof súvisiacich s vodným živlom, so zameraním na ochranu chudobných a ľudí v zraniteľných situáciách.
- Do roku 2030 znížiť negatívny environmentálny vplyv miest v prepočte na jedného obyvateľa, a to aj prostredníctvom osobitnej pozornosti venovanej kvalite vzduchu a odpadovému hospodárstvu komunálneho a iného odpadu.
- Do roku 2030 zabezpečiť univerzálny prístup k bezpečným, inkluzívnym a dostupným zeleným a ve-

rejným priestorom, predovšetkým pre ženy a deti, staršie osoby a osoby s postihnutím.

- Podporovať pozitívne ekonomické, sociálne a environmentálne prepojenia medzi mestskými, prímestskými a vidieckymi oblasťami posilňovaním plánovania národného a regionálneho rozvoja.
- Do roku 2020 podstatne zvýšiť počet miest a ľudských sídiel, ktoré prijali a implementovali integrované politiky a plány smerom k inklúzii, efektívnemu využívaniu zdrojov, zmierňovaniu a adaptácii na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy, odolnosti voči prírodným katastrofám, a vypracovať a implementovať, v súlade s Rámcom pre znižovanie rizika katastrof zo Sendai 2015 – 2030, systematické manažovanie rizika katastrof na všetkých úrovniach.
- Podporovať najmenej rozvinuté krajiny, a to aj prostredníctvom finančnej a technickej pomoci, pri budovaní udržateľných a odolných budov s použitím miestnych materiálov.

Na dosiahnutie týchto cieľov v slovenských podmienkach je základným determinantom integrovaný prístup k udržateľnému a zodpovednému mestskému rozvoju. Je ho možné zhrnúť do štyroch vzájomne prepojených a ovplyvňujúcich sa oblastí. Konkrétne ide o oblasť ekonomického, sociálneho, environmentálneho a kultúrneho rozvoja s dôrazom na kvalitu životného prostredia miest a ich funkčných území. Pri plánovaní a realizácii aktivít je dôležité harmonicky uskutočňovať zámery zo všetkých oblastí, využívať možné synergie jednotlivých aktivít. V mestskom rozvoji významnú úlohu zohráva oblasť kultúry. Kultúra je nadstavbová spoločenská hodnota, ktorá môže prispieť k budovaniu spoločnosti založenej na poznatkoch, ale najmä spoločne s jednotlivými kultúrnymi odvetvami patrí medzi najdynamickejšie sa rozvíjajúce sektory ekonomiky.

Nižšie uvedený zoznam predstavuje iba indikatívny a nie absolútny prehľad činností aktérov mestského rozvoja, ktoré môžu viesť k udržateľnému a zodpovednému rozvoju:

1. Ekonomický rozvoj

- podpora malých a stredných podnikov a startupov, ako aj malých podnikateľov a samostatne zárobkovo činných osôb prostredníctvom efektívnejšieho využívania existujúcich nástrojov
- posilňovanie vedy, výskumu, vývoja a inovácií
- podpora inovácií a transferu technológií
- podpora spolupráce verejného, akademického a súkromného sektora
- investičná príprava dostupného územia, zodpovedné územné plánovanie a využívanie dostupných priestorových možností bez nadmerného zaberania územia mimo intravilánu mesta
- podpora vytvárania prestupných miest verejnej dopravy, nadväznosti jednotlivých druhov dopravy s cieľom zníženia počtu osobných motorových dopravných prostriedkov dochádzajúcich do mesta prostredníctvom siete záchytných parkovísk mimo jadrovej zóny mesta, riešenie parkovacích politík
- kvalitné vzdelávanie a väzba na zvyšovanie kvality pracovnej sily s dôrazom na reálne potreby pracovného trhu
- zlepšenie podmienok pre využívanie potenciálu mestskej oblasti v podpore cestovného ruchu, ako aj kultúrnych, športových a zábavných podujatí
- podpora dostupnosti a zvýšenia kvality vysokorychlostných elektronických komunikačných sietí

2. Sociálny rozvoj

- cielenejšie zameranie opatrení na znižovanie nezamestnanosti, prioritne dlhodobej neza-

mestnanosti systematickou podporou znovuzískania pracovných návykov

- príprava pracovnej sily s cieľom kvalitnej adaptácie na činnosti súvisiace s uplatňovaním znalostnej ekonomiky
- zlepšenie existujúcich kapacít pre vzdelávanie, s dôrazom na zvýšenie vzdelávacej infraštruktúry
- zvýšenie dôrazu na lepšiu dostupnosť verejných priestorov pre obyvateľov so zníženou schopnosťou pohybu ako aj so zohľadnením predpokladaného demografického vývoja a starnutia obyvateľstva, príprava kapacít v oblasti bývania a sociálnych služieb pre dotknuté skupiny obyvateľstva
- zabezpečovanie cenovo dostupného bývania a rozvoj nájomného bývania
- rozvoj komunit a budovanie komunitných služieb
- pôsobenie v oblasti prevencie sociálno-patologických javov v spoločnosti
- cielené budovanie a úprava infraštruktúry pre zvýšenie bezpečnosti obyvateľov

3. Environmentálny rozvoj a kvalita životného prostredia

- ochrana ovzdušia, vody, ako aj ďalších prírodných zdrojov na svojom území
- udržateľné hospodárenie s vodou
- zvyšovanie podielu vegetácie a vodných prvkov v sídlach
- kvalitné plánovanie s cieľom minimalizácie negatívnych vplyvov spôsobených hlukom, podpora ekologicky a energeticky menej náročných druhov dopravy, budovanie koridorov verejnej dopravy, prioritne verejnej koľajovej dopravy
- obnova verejnej zelene, budovanie novej zelenej infraštruktúry, parkov, oddychových zón a pod.
- skvalitnenie existujúcich systémov odpadového hospodárstva a nakladania s odpadmi

- g. podpora využívania obnoviteľných zdrojov energie, znižovanie energetickej náročnosti
- h. zvyšovanie schopnosti vysporiadania sa s extrémnymi situáciami – opatrenia voči prírodným katastrofám, prioritne protipovodňové opatrenia s cieľom predchádzania krízovým situáciám
- i. obnova zanedbaných území miest, bývalých priemyselných a iných areálov, ktorých priestor nie je využívaný na pôvodný účel
- j. zvyšovanie kvality obytného prostredia v zónach s prevažujúcou funkciou bývania so zohľadnením reálnych obslužných potrieb bývajúcего obyvateľstva
- k. pri rozvoji miest za ich súčasnými hranicami zastavaného územia dôslednejšie chrániť poľnohospodársku pôdu a lesné pozemky

- f. pravidelné hodnotenie analýz prínosov, ktoré zásahy čerpajúce z kultúry predstavujú pre rozvoj kreatívnych oblastí, vedomostnú ekonomiku a inovácie, tvorbu pracovných miest a sociálnu kohéziu
- g. podpora kultúrnej rôznorodosti a medzikultúrneho dialógu a zvyšovanie dostupnosti umenia ako osobitého prostriedku celoživotného rozvíjania a kultivovania osobnosti s dôrazom na mladú, ale aj seniorskú generáciu (bezplatné dni pre deti, študentov a dôchodcov).

4. Prínos kultúry k mestskému a regionálnemu rozvoju a kvalite života

- a. aktívne a cielené zapájanie kultúry do mestského a regionálneho rozvoja
- b. rozvíjanie a v čo najväčšom rozsahu zapájanie typických oblastí kultúry ako: kultúrne dedičstvo, kultúrna infraštruktúra (t.j. galérie, múzeá, knižnice, pamäťové inštitúcie, kultúrne domy), organizácia kultúrnych podujatí, ale aj médiá a zábava
- c. podpora dlhodobejšieho a strategického prístupu k rozvoju kultúry na miestnej a regionálnej úrovni, s využitím poznatkov a skúseností takých operátorov, ktorí majú porozumenie pre miestne potreby, dynamiku miestnych komunit a dlhodobé pôsobenie kultúrnych aktivít
- d. zapájanie kultúry do stratégií integrovaného rozvoja, využívanie partnerstiev medzi orgánmi verejnej správy, kultúrnymi organizáciami, relevantnými podnikateľskými záujmami a predstaviteľmi občianskej spoločnosti
- e. zlepšenie starostlivosti v oblasti ochrany, obnovy, údržby a využívania historických pa-

miatok a území s kultúrnymi hodnotami, vrátane ich sprístupňovania a interpretácie

Príloha č. 5

Participatívny postup prípravy koncepcie – pracovná skupina

Vlastný dokument *Koncepcia mestského rozvoja SR*, jeho formálne prerokovanie a prijatie vládou SR je iba čiastkovým príspevkom k akcelerácii mestského rozvoja SR. Rovnako dôležitý, ak aj nie **dôležitejší je proces, ktorým sa dokument pripravoval**. Pre tvorbu koncepcného materiálu bola popri zriadení samostatného oddelenia v rámci sekcie bytovej politiky a mestského rozvoja založená pracovná skupina, ktorej členmi sa stali zástupcovia iných relevantných ministerstiev, akademickej sféry, podnikateľského sektora aj mimovládnych organizácií. Hlavnými partnermi pre tvorbu koncepcie sú však mestá, ktoré sú v pracovnej skupine zastúpené jednak účasťou všetkých krajských miest, ale aj Združením miest a obcí Slovenska ako aj Úniou miest SR. Uskutočnilo sa 7 stretnutí pracovnej skupiny a množstvo ďalších

odborných stretnutí. Spracovaných bolo viacero štúdií o špecifických aspektoch rozvoja miest. Okrem toho sa v roku 2014 uskutočnil dotazníkový prieskum o rozvojových prioritách slovenských miest, ktorého sa zúčastnilo viac než 78 % zo všetkých miestnych samospráv so štatútom mesta. Jeho výsledky sú dostupné on-line na adrese <http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=149992>. Počas celej doby prípravy prebiehal aktívny zber podnetov od mnohých dotknutých subjektov a to aj takých, ktoré neboli riadnymi členmi pracovnej skupiny. Aktívnymi účastníkmi procesu prípravy koncepcie boli významní slovenskí odborníci, ktorí z hľadiska svojej pôsobnosti a odbornej erudície materiál významne skvalitnili a prehĺbili. V neposlednom rade týmto koncepcia získava na kredibilitate a posilňuje sa jej realizovateľnosť.

Grafické znázornenie postupu prípravy

Zber podnetov

- Prieskum o rozvojových prioritách slovenských miest
- etablovanie pracovnej skupiny pre mestský rozvoj (1/2014)
- sústavné sledovanie procesov v medzinárodnom, najmä európskom prostredí (príprava agendy pre mestá, príprava konferencie Habitat III, 20.10.2016)

Analýza stavu

- spracovanie analýzy stavu – východiskový materiál pre tvorbu koncepcie (12/2014)
- rokovania pracovnej skupiny pre mestský rozvoj (2014-2015-2016)
- spracovanie špecializovaných štúdií – vymedzenie mestských regiónov, dostupnosť obcí, mestská chudoba (2014 - 2016)

Návrh a schválenie koncepcie

- príprava štruktúry predbežného návrhu (do 14.3.2017)
- verejné konzultácie vrátane diskusií s pracovnou skupinou (03 – 06/2017)
- spracovanie verzie na VPK a MPK (07/2017)
- vnútrorezortné a medzirezortné pripomienkové konanie (12/2017)
- koncepcia bola prijatá vládou SR uznesením č. 5 zo dňa 10. januára 2018

Príprava koncepcie mestského rozvoja bola zaradená medzi verejné politiky, ktoré boli pripravené participatívne v rámci Akčného plánu Iniciatívy pre otvorené vládnutie v SR na roky 2017-2019 (ďalej len „Akčný plán OGP 2017-2019“), schváleného uznesením vlády SR č. 104/2017.

Názov verejnej politiky	Koncepcia mestského rozvoja Slovenskej republiky do roku 2030
Kľúčové slová/Tagy	koncepcia, mesto, udržateľný rozvoj, samospráva, zainteresovaní aktéri, koordinácia
Miera zapojenia verejnosti	verejnosť sa zúčastňuje na tvorbe koncepčného materiálu (v zmysle scenára 3, popísaného v Pravidlách zapájania verejnosti do tvorby verejných politík http://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/aktuality/participacia/2014/05/Pravidla-zapajania-verejnosti-verejne-politiky.pdf)
Organizácia	Ministerstvo dopravy a výstavby SR, sekcia bytovej politiky a mestského rozvoja
Webová stránka procesu	http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=209227
Miesto realizácie	Ministerstvo dopravy a výstavby SR, Námestie slobody 6, 810 05 Bratislava
Cieľ a výstup procesu	Cieľom koncepcie je návrh spoločnej vízie, cieľov a uceleného súboru opatrení, ktoré systémovo posilnia úlohu miest v celkovom rozvoji krajiny. Výstupom bude rámcový dokument, ktorého ambíciou je koordinovať prístupy všetkých úrovní verejnej správy k rozvoju miest, navrhnúť smery a aktivity napomáhajúce k ich udržateľnému rozvoju s ohľadom na význam miest pre rozvoj Slovenskej republiky.
Zapojené skupiny	<ul style="list-style-type: none"> • zástupcovia relevantných ministerstiev • mestá, zastúpené v pracovnej skupine účasťou všetkých krajských miest, ale aj Združením miest a obcí Slovenska ako aj Úniou miest SR • odborníci z akademických inštitúcií – pôsobiaci na univerzitách a v Slovenskej akadémii vied • mimovládne organizácie s rôznou oblasťou pôsobnosti: združujúce profesijné skupiny odborníkov, združujúce občanov, zastrešujúce podnikateľské subjekty • relevantné podnikateľské subjekty (zoznam subjektov zapojených do pracovnej skupiny*)

Uplatnené participatívne aktivity	<p>Aktivity s odbornou verejnosťou:</p> <ul style="list-style-type: none"> • realizovaný prieskum rozvojových priorít http://www.telecom.gov.sk/index/index.php?ids=149992 • vytvorenie a činnosť pracovnej skupiny pre mestský rozvoj s účasťou zástupcov štátnej správy, akademickej obce, mimovládnych organizácií, relevantných podnikateľských subjektov, • semináre a workshopy s odborníkmi <ul style="list-style-type: none"> • Informačný seminár Budúcnosť slovenských miest v Európskych súvislostiach • Odborný seminár k problematike rozvoja miest a mestských regiónov (organizovaný ÚMS) • externé konzultácie s odborníkmi z akademickej obce, • konzultácie s pracovníkmi odborných útvarov samospráv. <p>Aktivity so širokou verejnosťou: semináre organizované ministerstvom dopravy, prezentácie na ďalších podujatiach.</p> <p>Séria pracovných stretnutí – výjazdov do regiónov za dotknutými stranami procesu (stretnutia so zástupcami miest v krajských mestách a na úradoch samosprávnych krajov) s cieľom nadviazania bezprostredných väzieb a priameho diskutovania pripravovaného materiálu ako aj získania spätnej odozvy.</p>
Inovatívne prvky procesu	<p>Už samotné zaradenie participatívnej aktivity ako kľúčového prvku tvorby verejnej koncepcie je v prostredí ústredných orgánov verejnej správy pomerne nezvyčajné. Metóda, ktorá bola použitá, vrátane reprezentatívneho výberu členov pracovnej skupiny, dôsledného naplánovania s presnými dátumami stretnutí a etáp procesu, vychádzala z overených pracovných postupov. Počas celej doby prípravy sa komunikovalo nie len s členmi v rámci stretnutí členov pracovnej skupiny, ale aj s množstvom ďalších zainteresovaných subjektov, najmä mestami a samosprávnymi krajinami, a to aj formou workshopov, do ktorých bolo prizvaných viac relevantných subjektov. Pravidelne vysoká návštevnosť pracovných stretnutí členmi pracovnej skupiny vypovedá o ich trvalom záujme o tému. Proces bol sprevádzaný vytvorením samostatnej webovej stránky.</p>

Stručná charakteristika procesu:

Prípravné práce na tvorbe koncepcie mestského rozvoja začali realizáciou prieskumu o rozvojových prioritách miest Slovenska koncom roka 2013. Cieľom prieskumu bolo dôsledne analyzovať, ako svoje potreby pociťujú mestské samosprávy, ako sa rozhodujú o strategických investíciách, ale aj kde vnímajú deficity vo svojich vlastných kapacitách. Návratnosť dotazníka bola vysoká, do prieskumu sa zapojilo 108 zo 138 miest. Výsledky prieskumu umožnili v koncepcii reagovať na reálne potreby miest.

Začiatkom roka 2014 bola zriadená pracovná skupina (PS) zložená zo zástupcov miest, ministerstiev, akademického, podnikateľského a občianskeho sektora. Mimovládne organizácie boli vybrané buď také, ktoré sa priamo venujú práci s občanmi v mestách alebo boli odporúčané splnomocnencom vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. Stretávala sa v zmysle vopred dohodnutého harmonogramu a okrem neho aj na ad hoc rokovaníach. Práca PS je významnou metódou a činiteľom pôsobiacim na vznik tejto verejnej politiky. Členom PS boli vopred zasielané pracovné materiály na vyjadrenie, doplnenie a najmä slúžili ako diskusná báza, takže členovia mohli aj bezprostredne reagovať na materiál, pri ktorom sa predpokladalo, že sú s ním oboznámení. Členovia písomne zasielali svoje prípadné pripomienky a po diskusiách na workshopoch či priamo na stretnutiach PS boli pripomienky zapracovávané do dokumentu. Materiál vznikol kolektívnou formou, množstvo textov formulovaných členmi PS sa stalo súčasťou výsledného materiálu. Za vlastné zostavenie štruktúry a záverečnú revíziu textu však je zodpovedné ministerstvo. Jednotlivé stretnutia postupovali v logickej štruktúre rozpracovania dokumentu: oboznámenie s prebiehajúcim prieskumom, jeho výsledky, podrobná analýza jednotlivých aspektov mestského rozvoja, identifikácia problémov a ich príčin, sformulovanie základných téz koncepcie, vízie a princípov udržateľného rozvoja slovenských miest a návrh opatrení. V prvej polovici roka 2017 sa uskutočnila séria pracovných stretnutí v regiónoch zameraných ťažiskovo na hlavných dotknutých aktérov – miestne samosprávy. Priebežne boli absolvované osobné expertné konzultácie k čiastkovým témam koncepcie. Vyvrcholením procesu bola finalizácia textu dokumentu so zapracovaním záverečných pripomienok jednak členov PS ako aj odborných útvarov relevantných ministerstiev a samospráv. VPK bolo ukončené 11. 8. 2017, materiál bol predložený na Poradu vedenia ministerstva 7. 9. 2017 a bol predložený do MPK od 11. 9. 2017 do 2. 10. 2017.

Slabé a silné stránky

Silné stránky:

- získavanie podpory a prelomenie počiatočnej nedôvery a budovanie dôvery u zainteresovaných strán;
- zvyšovanie odborného kreditu dokumentu, ako aj potrebnej zhody pre efektívnu následnú implementáciu opatrení uvedených v dokumente;
- získavanie aktívnych partnerov;
- overenie, resp. získanie informácií o závažnosti problémov vyžadujúcich riešenie (prioritizácia).

Slabé stránky:

- vynaložené úsilie nie vždy prinieslo výsledok – niektorí aktéri nakoniec nedali konkrétne podnety, pripomienky;
- napriek tomu, že sme sa počas celého procesu snažili e-mailom hromadne informovať všetky mestá a tom, ako príprava koncepcie pokračuje, reálna odozva bola slabá;
- proces sa z objektívnych príčin predĺžil, 2 x sme museli žiadať o predĺženie termínu predloženia materiálu do vlády, čo v istej etape spôsobilo miernu diskontinuitu a následnú čiastočnú obmenu členov PS.

Ponaučenie (lessons learned)

K voľbe participatívneho prístupu ako metódy tvorby verejnej politiky sme pristúpili už po skorších skúsenostiach s takýmto postupom. Pri tvorbe koncepcie mestského rozvoja sme si potvrdili význam takéhoto prístupu, ktorý jednak aktivizuje relevantných aktérov a taktiež uľahčí proces následného prijatia a implementácie dokumentu. Špecifickosť tvorby tejto konkrétnej politiky spočívala v prepojení viacerých úrovní spravovania spoločnosti ako aj rôznych sektorov. Z tohto hľadiska sme získali nové poznatky a skúsenosti v koordinovaní a facilitácii diskusií rôznych skupín aktérov.

Multiplikačný efekt

Je zrejmé, že proces vytvoril „komunitu“ a zosieťoval aj takých, ktorí o sebe nevedeli a pritom pracujú vo veľmi komplementárnych oblastiach. Prijatím dokumentu vo vláde sa rozvoj miest na Slovensku nezačína ani nekončí. Pracovná skupina sa bude stretávať aj naďalej, jednak preto, aby sledovala progres v realizácii naplánovaných opatrení, ale najmä aby pomohla dynamicky formulovať nové efektívnejšie kroky, aktivity, opatrenia.

*Zoznam subjektov zapojených do pracovnej skupiny:

- Združenie miest a obcí Slovenska,
- Únia miest Slovenska,
- Mesto Banská Bystrica,
- Hlavné mesto SR Bratislava,
- Mesto Košice,
- Mesto Nitra,
- Mesto Prešov,
- Mesto Trenčín,
- Mesto Trnava,
- Mesto Žilina,
- Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu (nahradil Kanceláriu podpredsedu vlády SR pre investície),
- Ministerstvo životného prostredia SR,
- Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR,
- Ministerstvo hospodárstva SR,
- Ministerstvo vnútra SR,
- Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti,
- mimovládne organizácie pôvodne nominované Kanceláriou splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (Partners for Demographic Change, Priatelia Zeme – CEPA),
- Katedra verejnej správy a regionálneho rozvoja Národohospodárskej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave,
- Katedra humánnej geografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave,
- Fakulta architektúry Slovenskej technickej univerzity v Bratislave,
- Ústav manažmentu Slovenskej technickej univerzity v Bratislave,
- Ekonomický ústav Slovenskej akadémie vied,
- Sociologický ústav Slovenskej akadémie vied,
- Fakulta európskych štúdií a regionálneho rozvoja Slovenskej poľnohospodárskej univerzity v Nitre,
- Slovenská komora architektov,
- Spoločnosť AUREX spol. s r. o.,
- Zväz stavebných podnikateľov Slovenska,
- STRABAG – ZIPP Development s.r.o.,
- Národná asociácia realitných kancelárií Slovenska,
- Inštitút urbánneho rozvoja.

Zoznam príloh

1. Súčasný stav miest – mapové podklady
2. Vnímanie rozvojových potrieb mestskými samosprávami – výsledky dotazníkového prieskumu
3. Zoznam vybraných relevantných dokumentov súvisiacich s mestským rozvojom
4. Cieľ 11 Agendy 2030 a udržateľný rozvoj miest
5. Participatívny postup prípravy koncepcie – pracovná skupina

Koncepcia mestského rozvoja Slovenskej republiky do roku 2030

Vydalo: Ministerstvo dopravy a výstavby SR
Námestie slobody č. 6, 810 05 Bratislava

Zostavil: Ministerstvo dopravy a výstavby SR
Odbor koncepcie bývania a mestského rozvoja

Tlač: Stredná odborná škola polygrafická

Náklad: 1 500 ks

Účelová publikácia MDV SR, nepredajná
Publikácia neprešla jazykovou úpravou
Bratislava 2018

ISBN 978-80-971914-6-7

